3 1761 07018857 8

М. КРОПИВНИЦЬКИЙ

Дай серцю волю заведе в неволю.

Драма в 5. діях а 6. відслонах.

Ціна 40 цент.

PG
3948
K73D34
1918
c.1
ROBARTS

ДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
ім. Тараса Шевченка.
168 East 4th Street, New York, N. Y.

Presented to the

LIBRARIES *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

MULTICULTURAL SOCIETY OF ONTARIO

Дай серцю волю, заведе в неволю.

ДРАМА В 5 ДІЯХ І 6 ВІДМІНАХ.

М. Кропивницького.

Написав в 1863 р. в п. Бобринці.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСБКОЇ КНИГАРНІ
ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА В НЮ ЙОРКУ.
— 1918 —

Український Народний Дім
Ukrainian People's Home Ass'n
Товариство

ЛИЦЕДІЇ.

Семен Мельниченко, парубок.
Микита Гальчук, син старшини.
Іван Непокритий, сирота, побратим Семенів.
Омелько Вертелецькій, парубок.
Одарка Степаненкова, дівчина.
Морозиха, удова.
Маруся
Горпина | Дівчата
Христя
1-й | Старости: | Скубко, писар,
2-й | | Кугут, селянин.
Зачепиха, баба Одарчина.
Скубко, писар.
1
2
3
4 | Парубки.
5
6
7
Селяне.

Діється в Херсонщині.

LIBRARY
APR 02 2009
UNIVERSITY OF TORONTO

ДІЯ І.

Село. У праворуч хата, навкруги город, заплетений лозою; в городі біля хати, з причілку, квітки, соняшники, і маленька верба. У ліворуч простягло ся село: хати у зелені, церква, садки, скирти хліба і вітряки... Смеркає.

ЯВА І.

Семен Мельниченко (йде з гори шляхом, зупиняєть ся, здійма бриля і ніби зачарований дивуєть ся): Ось і любий край і рідне село! Давно, давно я попращав ся з тобою, рідна батьківська оселе ,дорога країно. Я покинув тебе ранною весною; тоді ти була якась сумна, невесела, мов після пожежі, і на токах тільки де-не-де маячив невеличкий стіжечок, дерева були обголені лютою зімою... Тепер ти знов звеселіла; знов пишає ся в скиртах та в стогах; знов хати заквітались і потонули в зелені, і тільки де-не-де білїють помеж густими садками, — то виринуть, то знову уринуть, мов лебеді на безкраїм морі... Чи знайдеть ся ж у світї хоч одна людина, щоб не закохалась на цей любий, тихий, та веселий рай? А он далї і церковця Божа, а ген ледве мріють вітряки; далї степ степ синій, як море!... А он і хата милої — весела, та світла, як погляд дївочий. Чого-ж це у мене на серцеві ніби похолонуло? Руки тремтять і голова мов у вогнї горить... (Підходе до хати). Боже милий! як тут гарно, скільки усякого цьвіту! І свячена верба, що вдвох, на вербній, з завутрені принесли і посадовили, розрослась на вдивовижу: мабуть, часто поливана. А он сояшник як височенно вигнався, ще й голову схилив, наче зажурив ся і думає тяжкі думи... Ніби-то він розуміє і сумує, що ось

незабаром прийде зима, зв'ялить його, а буйний вітер вирве стебло з корінями і занесе його далеко...

ЯВА II.

Семен і Одарка.

Одарка (вийшла з хати, пізнала Семена і нищечком до нього підійшла). Хто це стоїть?

Семен (кинув ся до неї). Одарко, серденько моє! ...**Одарка.** Е, ні-ні, постривай, парибче! Рукам волї не давай!...

Семен (трівожно). Що це з тобою?

Одарка. Ач, який добренькій, — підійшов крадькома, тай в хату не йде!

Семен. Я ж оце тільки що прийшов і думав...

Одарка. Що вже Одарка не любить тебе?

Семен (зітхнув). Не думав доки... А тепер думаю і думці не вірю...

Одарка (прожогом кинулась єму на шию). Орле мій! (Заридала). Щастє моє!... Ох, Боже-ж мій, я-ж думала, що тебе вже й на світї нема... Де-ж це ти взяв ся? Звідки прилинув до своєї милої? (З радощів і плаче, і сміеть ся).

Семен. А ти без жартів а нї на ступінь! Така-ж жартовлива, як і перш була. Аж налякала мене так, що й Господи!... (Сміеть ся). „Стривай, каже, парубче!" У мене аж душа замерла і ніби земля підо мною затрусилась...

Одарка (сміеть ся). Коли-б не так дуже скучила за тобою, то ще-б гірш налякала. Як же ти змарнів! Слабий був? А оченята блищать, як зорі. Ти певно втомив ся, мій голубе? Ходи в хату, спочинеш...

Семен. Не годить ся в хату йти, люди постережуть, почнуть базікати: що я й до дому не зайшов, та... Ми-ж ще не заручені. Тут так гарно, вітрець свіжий подиха. Сядьмо на хвилину та побалакаєм. (Сїдають). Що-ж бабуся твоя, чи здорові ще?

Одарка (жартуючи). Підскакують: з печі до долу, а з долу на піч. Вони такі частенько про тебе зга-

дують. Мабуть же й правду кажуть, що не „втаїть ся коханячко, як у мішку шило". А ти й не бачиш нашої верби, що вдвох з завутрені принесли та й посадовили?

Семен. Я вже з нею першою привітав ся!

Одарка. Що-ранку й що вечера поливала я її дрібненькими слізоньками. Згадаю, було, тебе і гірко, гірко заплачу. От і зараз губи вже й сміють ся, а сльози ще тремтять на очах. Не знаю, як я з жалю не вмерла. А оце, як почали повертатись з заробітків, то я кого не зустріну, зараз і питаю: чи не бачили, чи не чули чого про тебе? Прийде вечір, дівчата зберуть ся на вулицю: співають, сміють ся, а у мене й охоти нема — ні до пісень, ні до жартів... — Так вже мене всї й прозвали черницею. А яку я пісеньку склала про свою журбу!... нехай колись тобі заспіваю. Правду-ж кажуть, що „Боже, Боже, чого та любов не зможе!" А ти дуже скучав за мною?

Семен. Ти питаєш? Хіба твоє серце не яснїш моеї мови тобі росказує?....

Одарка. Воно менї завжди каже, що ти мене любиш, дуже, дуже, більш всього на сьвітї! І я вірила йому.

Семен. Вір, вір, голубко, йому, доки воно бєть ся в грудях!

Одарка. (обіймає його). Буду, буду вірити! (Помовчала). Он вже й зірокча вечірня зійшла і засяла, отак тепер сьвітло у мене на душі. То моя зірочка! до неї я що вечера молилась їй одній я росказувала моє горе; перед нею однією я сліз не ховала. Як же небо захмарить ся і моеї зірочки не видко, то менї так важко стане, ніби навкруги мене все повимре і я одна, одна на божому сьвітї... Николи вийду з хати о півночі, сяду на цім місцеві і задумають... Ото й почне менї ввижатись, буцїм сидимо ми поруч і тихо балакємо про коханя, і я ніби бачу тебе, бачу твої очі, схилю ся до твоїх грудий і чую, як твоє серце бєть ся...

Семен. О, моя зоре, мій цьвіте рожевий! Я не знаю, я не вмію тобі вимовити, що з серцем моїм діеть ся!... Скільки було в ньому смутку й горя... А тепер все одлинуло, все забулось!... Скажи, голубко, за що ти мене так любиш?

Одарка. За що?... Чудно!... Коли-б серце промовлять словами, то я-б і переказаша тобі... Воно ніби то й промовля і сама я розумію його мову, та переказати не зможу.

Семен. Правда, серденько! на одиньці й балакаєш з серцем, ніби з людиною, і виспіваєш його й скарги, його й радощі... А захочеш поділитись з ким иншим тією вагою, і не знайдеш мови... Тепер, моє серденько, ми вже ніколи не розлучимось...

Одарка. Ніколи, ніколи, мій голубе...

Семен. А мені, спасибі Богови, таки похвортунило!... Заробив ще більше, як торік; таки ні одного буденного дня не прогуляв, хай Господь милосердний простить... Довелось, бач, мені у німців стать на поденну; дивлюсь, вони роблять і в празники; думав я, думав, а далї і кажу собі: не вже-ж німці не такі люди, йяк і ми? У них там же, в кольонії є церква, кирка по їхнему, і молять ся вони у книжку... Дивиш ся, у ранці він іде до служби Божої; а після обід за роботу... Ото, де-хто з нашого брата почало гомоніти, чи й справді-ж воно гріх у празник робити. Ото иньші, а найпаче старі люди не згодились закон ломати; а другі стали так міркивати: „тепер, кажуть, коли змога заробити копійку, то й треба заробляти; а прийде зима, то й робивби, так роботи бракує, або й ціна така, що не варт і праці!— от тобі і молитись”... Подумали ми, подумали, перехрестились, тай гайда у покіс!...

Одарка. Не знаю, чи воно гріх, чи ні. (Помовчала). От я заплющила очи і здаєть ся мені, що ми сидимо у садку, кругом пташечки тихо щебечуть і листє на дереві ледве-ледве коливаєть ся. Над нашими головами поспилялось гіля; вітер ніби потихо зворупне

його й тихо-тихо паросить листями. А листє так тихо щепотить, так тихо,— ніби старенька бабуся, кунаючи, шепче онучатам казку. Не ходи нікуди сегодня, будемо судіти довго-довго... Засьпівай менї якунебудь пісеньку, та тихесенько, так тихо, щоб окрім Бога і мене ніхто не почув сеї пісьнї!... (Схиляє голову до його грудей). Як твоє серце бєть ся! От я й знов заплющила очи, а все таки тебе бачу.

ЯВА III.

Ті самі і Микита.

Микита. (Сьпіває за лаштунками'

Вулиця гуде, де козак іде,
Ти, дубе, розвивай ся.
На козакови та два жупани,
Ти, дївчино, не важ ся.

Одарка. (трівожно). Це вже й Микиту несе!

Семен. Нехай собі йде! Хиба він до тебе?

Одарка (встає). А хто його знає? Може... Він вже двічі присилав до мене за ручниками.

Семен. От як!... Це, як і вторік, знов вяжет ся.

Микита. (Сьпіває).

Ті два жупани, ще й сїру свиту
Він пропє, прогайнує;
Зведе дївчину з ума — з розума,
Та й сам помандрує.

Одарка. Торік, у осени, аж тричі простягав ся свататись і тепер тієї-ж... Приходь на вечерниці Сегодня у перше зберуть ся. Прийдеш?

Семен. Добре! Тільки на хвилинку до дому забіжу, бо я ще-ж не бачив ся з батьком. Прощай! (Одарка йде в хату).

Микита. (Здалека). Добрий вечер, Одарко. (Підійшов близше). Хто це такий?

Семен. Отже бач, що людина!

Микита. Бачу— та хто (Придивляєть ся і пізнає Семена). Ти де у біса взяв ся?

Семен. А ти певно з бісом у добрій злагоді, що й против ночи его згадуеш.

Микита. Ач, який митець! Мабуть не вспів і перезути ся, та швидко до Одарки?

Семен. (Усьміхнув ся). Так—так! Захапав ся, бач, та гаразд і не підперезав ся! Дуже вже закортіло!

Микита. Гляди, щоб я тебе не підперезав так, що й дух з тебе випре!... Ятобі оскому зібю...

Семен. (Спокійно). Не хвались! Звісно, колиб у свині та роги...

Микита. Що?... Геть звідціля! Нема тобі туть шляху! Заросла вже твоя стежка! Ти знаеш, що я сватаю Одарку?

Семен. Чув, чув! Оце-ж сьвіжо вона мені хвалилась.

Микита. Ну?...

Семен. Та не нукай! Коли не запріг, то й не поганяй.

Микита. Ти дуже став балакучий! Я тобі утру носа!

Семен. Не хвались! Сказано: „Поки хвалько нахвалить ся ,то будько набудеть ся".

Микита. Ой, бісуре, не попадай ся ти мені! (Іде до вікна). Одарко, Одарко! а вийде сюди на часинку!

Семен. (Сьміеть ся). Казала, що вчора вийде!

Микита. Відійди, кажу тобі, сатано! (Іде в хату).

Семен. Піди, піди в хату, може піднесуть там дві сухих, а дві порожних. А ну-ну, послухаю, що то він казати-ме. (Притуливсь до вікна). Мовчить! Мабуть не знае, з чого почать... Осьміливсь, забалакав... (Сьмієсь). „Води, каже, зайшов напитись". Промочи, промочи горло. Певно пересохло!...

ЯВА IV.

Іван. (Входить, сьпіваючи і пританьцювуючи).

Як схопилась метелиця,
Поломала ся мелниця, —
Крила-ж її поломало

І мельника занесло...
Як схопилась заверуха,
Поморозив пес вуха,
А прикащик собі носа,
Як ловили вони лиса,
У ту самую годину
Біля панського тину...

Семен. (Переходить єму дорогу). Здоров будь, Іване!

Іван. Тю, диви! Звідкіля це ти увзяв ся?

Семен. Та оце-ж тільки що прийшов. (Обіймають ся).

Іван. Ну, на силу тебе принесло. А тут, брати, така комедія... Вже, мабуть, розказувала Одарка?...

Семен. Про Микиту?

Іван. Та вже-ж! Вяжеть ся тай вяжеть ся!... Вже я хотів єму ребра почислити, та здорова, бісова личина: боюсь, щоб самому часом печінок не відбив... Ну, та дарма! вже він менї попадеть ся на зубок: я йому допечу, коли не кулаком, то язиком.

Семен. Та цур йому! Ну, як-же ти поживаєш?

Іван. А так: бреду горем, мов тим морем і враг його зна, коли перебуду, Та про мене довга пісня: богато говорити, та нема чого слухати. Стривай, стривай, дай, я на тебе подивлюсь! Е, братухо, та й змарнів, неначе після пропасниці.

Семен. Чужа сторона — не рідна мати.

Іван. Що й говорить! А туть Одарка за тобою так вбивалась, що й... Часом почнеш її розважати, то ще й гірш! Чорти його батька знають, коли-б мене так дївчина любила... Що-ж, далеко був?

Семен. Та занесло мене аж у Басарабію!

Іван. Еге, близенький сьвіт! Богато заробив?

Семен. Вісїмдесять приніс.

Іван. Ого! Та в Одарки з нів сотнї на схові.

Семен. А тиж по чім знаєш?

Іван. А як же, хвалилась, що дав заховати.

Семен. Щож у вас туть нового?

Іван. Богато нового! Земельне прибавили, та ще на якусь школу!... здирство, брате, таке, що й!... Перед Різдвом, кажуть, знов рекрутчина. Гаврила Куксенка у остров посадовили за те, що вкрав курку у шинкаря!... Та цур йому з такою новиною. Ходім, там хлопці зібрались на раду.

Семен. На яку раду.

Іван. Березу на сю зиму обібрати. Та от-же йдуть сюди. От Омелько і Савка! (гукає). Гов, гов! Гов, гов!... (Парубки відгукують ся).

ЯВА V.

Омелько і другі парубки.

Омелько. Як собі хочете, панове-товариство, а я не можу; виберіть собі кого другого; я й так за дві зими приняв муки.

1-ий Парубок. Велика мука! Може ти ремствуєш на кого з нас? може тебе хто зобідив, так кажи?

Семен. (Підходить до парубоцтва). Добрий вечер вам, панове-товариство.

Усї. Семен!... На-ж тобі!... Здоров! Чи давно прийшов? Як поживаєш?

Семен. Спасибі, братове! Як вас Господь милує? (Цїлуєсь з деякими).

Іван. Що-ж обібрали березу?

2-ий Парубок. Та от Омелько єрепенить ся.

Іван. Я-ж казав, що без мене ладу не буде! Хлопцї, хто за Омелком, обізвись!

Всї. Я! Я! Я!

Іван. Бач, Омельку, Усї тебе бажають; чогож ти брикаєш, мов той невук?

Омелько. (Показує на Семена). Ось вам береза! і розумний і дотепний!

Деякі парубки. Молодий ще дуже! хоч і повно в його голові розуму, так глевкий же ще той розум,— нехай зачерствіє...

Омелько. (Чіхрає потилицю). Не хотїлось би

мені... Ну, та нехай вже буде ваша зверху. Хто за мене, ставай у праворуч! (Кілька парубків переходять).

Іван. (Став на півдорозі). А я, братове, ні сюди, ні туди. Як що Омелько постановить могоричу, то й я за него. (З хати виходить Микита).

Голоси. Почав вже вигадувать!...

Іван. (ніби не бачить Микити). Адже-ж Микитин батько всіх людий могоричив, щоб його обібрали за старшину.

Микита. А ти-ж бачив?

Іван. (здіймає картуза). І ви туть? Я хоч не бачив, та чув.

Микита. Гляди, Щоб часом тобі не позакладало!

Іван (глузуючи). За що-ж ви гніваєтесь на мене, паничу? Звиніть, будь ласка, мені вже цей раз, а то все так буде! (Регіт).

Голоси. Та годі тобі, Іване, перестань!

Іван. А що-бо ви за народ такий! тільки що вступив у речі з паничем, а ви вже й почали грімати.

Микита. Я з таким дурнем і говорити не хочу!

Іван. А звісно! бо ви-ж високого коліна: ваш батько, вкупі з хортами, лизав панські тарілки! Що-ж, Омельку, купиш могоричу?

Голоси. Годі-бо тобі теревені правити!

Іван. — І — лихо, не дадуть і поторгуватись! Ну, нехай стара в'язне! (Перейшов).

2-й парубок. (переходячи). І я туди, де більш!

3-й парубок. (тиж). У гурті й каша смачнійша.

4-й парубок. Куди кобила, туди й лоша!

5-й парубок. Що громаді, те й бабі!

6-й парубок. Гуртом і батька добре бити.

7-й парубок. Слухайте, хлопці, я ще вам торік казав щоб Соломію прогнати з нашої кумпанії, бо вона в городі зовсім ошаліла.

Іван. Стало буть, перевчилась на один бік.

7-й парубок. Иноді таке неподобне сплеще, що й парубкові соромно слухати, не те, що дівці. Там, як роспусти губу, так і не вговтаєш її!

6-й парубок. Так, так; вона таки любить скороминку.

Омелько. Та ну-бо, не перебивай!

7-й парубок. Тепер же знов кажу вам, що як вона буде ходити на наші вечірниці, то я вам не товариш.

Микита. А я хочу, щоб вона ходила!

Омелко. Мало-б чого ти не зхотів!

7-й парубок. От, спарувать би її з Микитою,— була-б пара!

Микита. А чому-ж не з тобою?

7-й парубок. (сьміючись). Бо ви обоє панського кодла: твій батько з лакизів, а її з поварів!...

Іван. От, як би їх, братця, й справді спарувать, як раз на те-б вийшло, що „чорт сім пар черевиків зтоптав, доки до купи зібрав".

Микита. (згорда). Ну, нехай би вже хто путній говорив, а то...

Іван. А то що? Ну-ну! Чого-ж ти замовк?

Омелько. Та перестань вже! (До парубків). Я так, братця, думаю, що Соломія не з так-то й винувата... Але-ж громада — великий чоловік. Ну, одкликайтесь, хто не хоче, щоб вона була в нашій кумпанії.

Голоси. Я! Я! Я! Всї не хочуть.

Омелько. Що-ж, Микито, бачиш, тільки ти один за Соломію.

Микита. ТьФу на ваші порядки! (Пішов).

Омелько. Ой, не плюй, Микито!

Іван. Знаєш, куди плюнь?

Голоси. Не зачепайте його, найсобі йде!

Іван. Що-ж він тут розплював ся!...

Голоси. Та цур йому!

Омелько. Та й то правда! Не зачіпай дурного, то й свого розуму не пощербиш! Слухайте-ж сюди, панове-товариство! Не хотїло ся менї, дуже не хотїло ся бути за березу; ну, та коли вже ваша воля, то мушу послужити. Будемо-ж гуляти чесно, тихо, та смирно, як слїд чесному й поважному парубоцтву,

так як гуляли наші діди й батьки... Хазяйку на вечерницях поважати і шанувати, як матір, з дівчатами обходитись з повагою; та не забувати, братця, що чесна дівчина, то є краса і честь усего села.

Всї. Так, так!

Іван. Ну, вже Омелько, що скаже, то так, неначе дратвою пристрочить.

Семен. Не піде з позикою за розумом!

Омелько. Тепер в складчину, та покропимо вечерниці. Семене, ти будеш за міхоношу; настановляй бриля! (Кида у бриль Семенові срібні гроші). А ти, Гнате, збігай за музиками, та й дівчатам дай звістку.

3-й парубок. Та це я знов за попихача!

Омелько. Бо ти-ж молодший над усїх. (Парубки скидають Семенові гроші).

Іван. (виверта кишенї). Де-ж це мої гроші? Де-ж це вони у бісового батька подїлись? От тобі й на! Калавур! обікрали... Е нї, брешу, постривай, осьдечки вони! Ох, коли-б же не розсипати!... На тобі, Семене, червіньця!

Семен. Та це-ж шаг, та ще й щербатий!

Іван. Щербатий, тю! Така його й мати щербата була. Бери коли дають! Знаєш, братіку: з голого, як з сьвятого!

Омелько. Тепер починай піснї — звеселимо вулицю!

Голоси. А ну, гей, починай „чумака"! Зачинай хто?...

Гуляв чумак на риночку,
Та пив чумак горілочку:
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма, ще й занози—
Все своє добро! | 2 рази

Прокинув ся чумак враньцї,
Та полапав у карманьцї —
Всї кешенї вивертає,
Аж там гроший вже й чорт має —
Нїчим похмелитись! | 2 рази

Ой, піду я до шинкарки:
„Всип, шинкарко, хоч з півкварти,
Шинкарочка к'чорти дметь ся,
Ще й з чумаченька сміеть ся,—
Що гіркий пяниця! 2 рази

Скинув чумак жупанину:
„Всип шинкарко, четвертину"!
„Ой, не всиплю четвертину,
Здобудь грошей хоч з полтину, —
Тоді пий — гуляй!" 2 рази

Вийшов чумак на могилу,
Станув, глянув у долину:
Стоять воли, стоять вози,
Висять ярма ще й занози,—
Не моє добро! 2 рази

Ой, піду я у Молдаву,
Та сім літ я погорюю;
Ой, сім літ я погорюю,
Воли й вози покупую —
Впять буду чумак! 2 рази

„Завіса".

ДІЯ II.

Середина хати удови Морозихи, стіл, лавки, піч, кочерги, піл, мисник і усяке збіжя.

ЯВА I.

Микита сидить за столом і луза насіння; **Маруся** з деркачем в руці, **Морозиха** сидить на полу.

Маруся. Причепурю я, тіточко, хоч трохи вашу хату, бо щоб не прозвали й вас нечупайдою, як от співають про ту удову, — що „сім день у печі не топила, сіней, хати не мела"...

Морозиха. Причепери, чепурухо! Та не викидай сьмітя на двір, бо против ночі не годить ся.

Маруся. Хіба-ж я сього не знаю? Я замету між кочерги! (Зупинилась проти Микити і з жартом говорить). А ти, парубче, не сьміти по хаті, а то я тебе ось цим деркачем по губах!

Микита. (дає їй лушпиня). На, викинь!

Маруся. І сам викинеш, не великий пан. І — і розлущив ся!

Микита. Відчепись ти від мене!

ЯВА II.

Ті самі і Одарка.

Одарка. Добри-вечір!

Маруся (швидко). „Сестри-вечір, добрички, чи не телячили ви моїх бачатків? — А як же, телячили, телячили: задрали лози та й побігли у хвіст". Яким се вас вітром сюди занесло?

Одарка. Таким же, як і вас. Здрастуйте, тітко! чи ви ще живенькі — здоровенькі? (Кладе хліб на стіл).

Морозиха. Здорова, здорова, дївонько! Як тебе Господь милує?

Одарка. Спасибі Господеві милосердному! Бабуся вам кланяють ся.

Морозиха. Спасибі, спасибі!

Маруся (тихо до Одарки). Що, вже бачилась?

Одарка (соромлючись). З ким?

Маруся. Ач, ще й питає!

Микита (наслухав). Так і вилетіла йому на зустріч.

Морозиха. Хто, Кому на зустричі?

Микита (регоче). То ми балакаємо про Одарчиного мидруса.

Одарка. „Просимо вас, не сьмійте ся з нас: ми об тім не споримо, що вас не стоїмо; ви за нами не дуже, а ми за вами й байдуже'!...

Маруся. Он як відчитала!

Микита (удає з себе спокійного). „Говорила покійна до самісенької смерти, та все чорт батька зна що"!

Одарка. Адже я з тобою не балакаю, то й не лїзь у вічі. Я тобі вже неразказала: не зачіпай мене!

Маруся. (регоче). Закуси, Микито, чим Бог послав!

Микита (до Марусї). А тобі зась коли не до тебе річ! (до Одарки). Так кажеш: „не зачіпай мене"! Ач, яка велика персона!

Жіночий голос (за вікном). Чи є хто в хатї? А вийдїть сюди на часинку!

Маруся (зазира у вікно). А кого вам треба? — (Придивляєть ся). Та це Сидориха. Це до вас, тїтко!

Морозиха. До мене? чого-б то їй?

Маруся. Певно прийшла прохати, щоб ви поворожили. Вона вже, либонь з тиждень, мов несамовита, по усїх ворожках бігає, та питає: чи скоро її чоловік повернеть ся з наймів?

Морозиха. Ну вже хай вибачи: проти недїлї я й карт в руки не возьму. (Пійшла).

Маруся. (сьміючись). Слухай, Одарко! А ти богато ворожок одвідала, доки діждала ся Семена? — (Скинула оком на Микиту).

Одарка. Не лічила!

Маруся (квапливо). Чого-ж це ви так запишали ся, чи не в міщане приписали ся?... (Помовчала). Чи не ворожать оце тітка на зорях?... Треба піти та й собі повчитись; бо либонь незабаром і мені прийдеть ся де-кого відшіпнувати... (Глянувши з сьміхом на Микиту, побігла з хати).

Микита (встає і довго ходить по хаті. Балака ніби про себе).

Персона, настояща персона!

Одарка (не дивить ся у очі). Яка є, такою вже й зостанусь!...

Микита. Пава, панянка...

Одарка. Куди-ж нам до вас рівнятись? Ми за вами й не потрапимо!... То ти з себе удаєш панича, а ми люди прості...

Микита. Що-ж, богато Семен заробив?

Одарка. Спитай у нього!

Микита. А тобі б-то він і не похвалив ся?

Одарка. Скільки заробив, стільки й буде... У шинок не понесе.

Микита (глузуючи). „Не понесе!" Я, бач, через те питаю, що бачив сього дня на ньому одежу і зовсім би нову, та тільки старі дірки та латки!...

Одарка. Ох, як вже сьмішно! Чому-ж ти не регочеш? А ну, зарегочи!...

Микита. А тобі до плачу доходить?

Одарка. Ми у глиднях виросли, то вже й звикли.

Микита. А вже гроший, то, певно, повні кешені приніс, та все, мабуть бамажки, чи може червіньці? Богатир! А як же ви до вінця, у хургоні поїдете, чи на волах?

Одарка. Підемо пішки! „Пішки, кажуть, нема замішки"!

Микита. Воно й безпечнійше! А то як баских ко-

ней запряжете, то щоб бува не перекинули та не покалїчили... Або щоб на те не вийшло, як співають:— „Ой, їхали, та возили ся; тпру! — стали, зачепили ся”...

Одарка. Еге! і я-ж так кажу, достомітно так!

Микита. Ай гарний же який став Семен, мов намальований!...

Одарка. Еге-ж, гарнїсенький такий! (Усьміхаєть ся). Мабуть, мати в любистку купала.

Микита. Лице мов висмоктане, а очі як баньки!... Вже ї говорити трохи навчив ся, а перш було все мовчить...

Одарка. „Хто мовчить, той двох навчить”!

Микита. А звісно! Він таки вилюднїє. Розумний парубок! там такий розумнй, як дядинина курка: що знесе яйце, то й кидкудахка!... І такий вже тихоня:— хоч проти шерсти його гладь, не вкусе.

Одарка. Вже він нїкого не дратує і нї з ким не заведеть ся... (Глянула на нього). Та й до шинку стежки не втопче.

Микита. Справдї? покірливий, виходить, мов той дачий цуцик: хоч на хвоста йому наступи, й не писне.

Одарка (підвела очі). І ти думаєш уразити мене такими річами? Та хоч ти собі що хочеш вигадуй, мели собі язиком скільки влїзе, а менї аж нїчогісенько!...

Микита. Такий вже то, стало буть, до вподоби: хоч медом обмаж його, хоч дєгтем... Але менї цікаво ось що. Скажи менї, будь ласка... не раз вже я тебе питав, але ти все одмовчувалась... Скажи менї, чим він тобі до вподоби?

Одарка. Ба таки й скажу: тим, чого в тебе бракує.

Микита. Що-ж він на вроду кращий від мене, чи розумнїйший? чи постатю, чи хистом взяв?

Одарка. Нї, не те, все не те ти кажеш. Може розумом та хистом ти його й переважиш, не знаю. А

ось що: ти богатий дукар, а він бідний — і за те я його люблю! Ти спритний і надто балакучий, а він тихий — і за те я його люблю! У тебе що-разу сьміх та глум на умі, а в нього праця — і за те я його люблю! Ти кождого зачепиш, з кождого кепкуєш, а він нікого й словом не уразить — і за те я його люблю! Ти вихваляєш ся та чваниш ся тим богацтвом, що батько твій придбав, а сам і за холодну воду не береш ся, а він змалку працює і батькові своєму старому допомагає, і малих братів то сестер до розуму доводить — і за те я його люблю! Ти мало не що-дня пяний, та беш ся, та бенькетуєш, а його й з роду ніхто пяним не бачив — і за це я його люблю! Чув? от тобі і вся правда!... Що-ж це, ні тітки, ні Марусї? Це неначе нарочито нас звели... (Хоче йти з хати).

Микита. Ні, не всї ще ти одзнаки перелічила. — Про те ще не сказала, що як він уміє улесливо буркотати, та слини роспускати...

Одарка. А ти б-то не буркочучи задурив Марусї голову? звів дївку з ума, та й відсахнув ся!...

Микита. Нехай собі дуріє, коли приступа!... — (Палко). Так ти певно йдеш за Семена?

Одарка. Ще нехай зпершу подаю рушники, а тодї вже буде річ про весїлє!...

Микита. (скаженїє). Відсахнись від нього! Відсахнись, кажу тобі!...

Одарка. Цур тобі! який страшний у тебе погляд! (побігла з хати).

Микита. (кричить). Одарко, пострівай!... Що-ж тепер?... (Ламає руки). „Страшний погляд!...” Так! Аж ось коли ти вся з'явила ся перед моїми очима мов на долонї!... Тобі треба голубиної мови, улесливих річей? А я тебе лякаю своїм поглядом? Через те я тобі не до вподоби?... Не вірю, не вірю!... Це все нікчемнї річі!... Дратуєш ти мене, як і торік дратувала, що слова правди у тебе ніколи не випитаєш.— Але-ж перш я ніколи не чув від тебе того, до чого

зараз допитавсь... Хоч це й жарт, але инший; хоч це й дратуванє, але воно вразке, зневажливе! Дратуєш ти мене? Постривай!... Побачимо, які будуть дині з тієї огудини!...

ЯВА III.
Морозиха і Микита.

Морозиха. Намоглась в одну душу: ворожи їй та й ворожи!... Ні жадної зірки на небі, геть заволокло, та захмарило... певно на дощ! Дивилась, дивилась... блеснула одна зірка, та й знову заховалась: еге, — на мою думку так випада, що коли не заслаб де в дорозі, то чимсь дуже бідкаєть ся. (Сіла на полу). Еге! то оце вже Семен і вернувся в заробітків? Гарний парубок: тихий та покірний!... От буде пара!...

Кому. Кому?

Морозиха. Одарці! Оце вже вони, мабуть, в осени і поберуть ся.

Микита. Навряд!

Морозиха. Чому-ж? Вони одно другого стоють! Та й люблять ся, либонь, собі.

Микита. Навряд, кажу, чи поберуть ся! То пусте діло, що люблять ся!

Морозиха. От сього то вже я й не зрозумію! Може її хто инший свата?

Микита. Я її сватаю.

Морозиха. Ти? Опамятай ся! Еге-ге, стривай! — Правда, чула і я щось таке, ніби похоже... Хто-ж це мені казав? не пригадаю... Але-ж, кажуть, що вона тебе ненавидить.

Микита. Можна так зробити, що й полюбе.

Морозиха: Конечне: чого чарами не зробиш?... На сьвіті усяке є зіля — і до отрути, і до любощів...

Микита. І без чарів обійдемось!

Морозиха. А гроші то, мовляв, найкращі чари. Еге-ге, ти як захочеш, то знайдеш собі таку дівчину...

Микита. А як я не хочу нікого, опріч Одарки?

Морозиха. Та що-бо ти це таке кажеш? Як-же це?

Микита. Те, що чуєте!... Та це, бачте, я шуткую! Я вчадів; а з чаду я можу так зробити, ще Семен і дутеля з'їсть.

Морозиха. Як, що таке? І Бога-ж ти не боїш ся отаке казати? Оце вигадав! Певно ти, парубче, з жури дурієш! одно слово: дука, богатир!... через те тобі отаке нікчемне і в голову лізе!...

Микита. Що-ж мені робити, коли я її люблю? — Тут і нехотячи зробиш ся нелюдиною, коли серце болить, мов гадина його ссе!... Кажуть: сякий-такий Микита, бешкедник, коверзник... А ніхто не загляне Микиті в душу, ніхто, не спита, що там у нього діеть ся. (Надто зрушений). Знаєте, тітко, що иноді щось на мене таке находить, що, здаєть ся, коли-б моя сила, то я-б усіх людий порізав; а Одарку розчавучив би, мов ту гадину, на шматки-б її роздер! — (Помовчав). Нехай би я був паскудний на вроду, — або-ж злодій, чи шибеник... Чому-ж Одарка не хоче мене любити? за що вона зневажає мене? через що я їй осоружний?...

Морозиха. Та одже не даром, мабудь, кажуть: — „не родись богатим, а родись щасливим!".

Микита. Так от же кажу: хоч би я мав і душу свою занапастити, а не попущу, щоб Семен з нею оженив ся; не попущу, щоб надо мною узяв верх той обшарпанець! „Не родись богатим"!... Що з того, що я богатий, коли серце моє пошматоване, гірш старцевої одежі?... „Не родись богатим!"...

Морозиха. Ти, мабуть, і справді пяний?

Микита. Ні, я не пяний, а упрямий! Щоб-то я був за парубок, щоб не посватав, котру схочу?

Морозиха. Бачу, парубче, що твоє богаство тобі вже зовсім забило памороки. Журиєш ти!

Микита. Та замовчіть ви Бога ради: не дорікайте

мене, не воришіть мого серця!... (Довго ходить по хаті). Тітко, чи нема у вас чарки горівки?

Морозиха. Та в тебе й так хмелю того повно в голові!

Микита (сів за стіл). Не бійтесь, я розуму не пропю. А що у мене отут засіло, у цій кістці (показує на лоб), того ні горівкою, ні отрутою не занімиш!... (Сьпіває).

Гей, і пє козак пє,
Бо в козака гроші є,
Гей, за ним, за ним ненька старенька
Дрібні сьльозоньки лє.
Ой ти, синочку мій,
Ти дитино моя,
Гей, не пий, не пий тої горівочки,
Бо зведе з ума.
Як горівки я напюсь,
Та й ума я наберусь,
Гей, з невірною дружиною
Жити не поймусь.

ЯВА IV.

Ті самі, Одарка, Маруся, Христя, Горпина й другі дівчата.

Дівчата. Добри-вечір вам в хаті!

Морозиха. Здраствуйте, мої любі дівчатка!... От же й гаразд, що ви поприходили, а то тут Микита...

Микита. Я чув колись приказку: „Їдж борщ з грибами, держи язик за зубами".

Маруся. А вгадайте, тітко, де це ми були?

Христя. Ну, та й язиката!

Маруся. Це ми у нас, на горіщі, курей покрали!

Морозиха. Ой, буде тобі на горіхи від батька.

Маруся. Про батька байдуже, аби мати не дізнались. Тоді буде мені сто чортів і сіра свита! (Регоче).

Микита. Тітко, дайте-ж мені чарку горівки!

Морозиха. І де б-то вона у мене взялась?

Микита. А, чорт батька зна що!

Маруся. Давайте, дівчата, поскубемо курей, та зготуємо вечерю, а щоб не поснули, — засьпіваємо.

Морозиха. Оце розумна річ! Справді, засьпівайте! Давно вже моя хата не чула сьпівів... Бозьми-ж котра курей, та поріж за хатою, а тоді вже й скубти!...

(Микита скрутив цигарку, одвернув ся від дівчат і затулив вуха; дівчата сідають на лавах, готують вечерю, инші ложки перемивають та полумиски; одна дівчина взяла курей і пішла з хати).

Дівчата (сьпівають).

Та нема гірш нікому,
Як тій сиротині,
Ніхто не пригорне
При лихій годині.
Та не пригорне батько,
Не пригорне мати,
Тільки той пригорне,
Що думає взяти.
Налетіли гуси,
З далекого краю,
Скаламутили воду,
В тихому Дунаю.
Бодай сірі гуси,
З пірячком пропали,
А що нас розлучили,
Як голубів пару.
Як ми кохали ся,
Як зерно в горісї,
А тепер розійшли ся,
Як туман по лісї.

(два рази)

Микита. Ну, вже завели гарної! хай вам враг з такою пісьнею!

Маруся. А ти заткни вуха, та й не слухай.

Микита. Ба ні-ж, завили неначе по мертвому!

Маруся. Я знаю, чому тобі не по нутру ся псьня.

Микита. Ти знаєш з носа та в рот! (Сьміеть ся).

Маруся. „Засьмій ся Матвійку, дам копійку".

Микита. (з серцем). Що ти сказала?

Маруся. Те, що чув! Хіба ти оглух?

Микита. Щоб тобі язик всох!

Маруся. „Бог — не дитина, не послуха дурного литвина"!

Микита. Гляди, щоб я тебе иноді, бува, не мазнув по губах! Щось у мене дуже сверблять руки!

Маруся (регаче). Ох, лишенько! Я-ж тебе так точнісенько боюсь, як торішнього снігу.

Морозиха. (до Марусі). Але й ти яка дівка! чи вже-ж не можна змовчати?

Маруся. Щоб я йому змовчала? Не діжде він сего, от що! Белике цабе!

Микита (скочив). Чи тобі заціпить сьогодня?...

Маруся (регоче). Ох, як же ти мене налякав, аж сорочка на мені пополотніла!

Микита (скрегоче зубами і кидаєть ся до неї з кулаками). Ну, идолка, дамся я тобі в знаки!...

ЯВА V.

Ті самі, Семен, Іван Омелько і парубки.

Омелько (кладе хліб на стіл). Добри-вечір вам, тітко! чи приймаєте гостей?

Морозиха. А які-ж там гості?

Омелько. Наше парубоцтво. Нараялись ми прохати вас, щоб знов прийняли нас на цю зіму у вашу господу.

Морозиха. Чесному парубоцтву моя хата настіж! А як що ти, Омельку, знов за березу, то за твоїм розумом і моя голова не білітиме.

Омелько. Спасибі вам, тітко! Тепер же, хлопці, звеселіть тітчину господу гарною пісьнею.

Іван (прожогом вбіга). Осьдечки й я! (швидко говорить). Добри-вечір, тітко, га? чи нема кота тумана? кицьки-шкодливки, — пояси дітям дам; борщу забільного під лавою, хоч покришкою накритого — гребінка гарна є! га? (Парубки тим часом чолом-

кають ся з дівчатами: дівчата соромлють ся, штовхають одна другу. Инша ховаєть ся від парубка за дівчата).

Семен. Ну, замолов! Починай-бо пісьні!

Іван. Пісьні? Ось зараз! (Сьпіва й пританцьовує).

Заграй мені трандибала,
Щоб я трошки подибала...

Омеленько. Не пустуй-бо, Іване, заводь гуртової!

Іван. Не гнівайтесь, ваше благородіє, зараз почнемо. (Сьпівають):

Та лугом їду, та коня веду,
Розвивай ся, луже.
„Сватай мене, козаченьку,
Коли любиш дуже!
А хоч сватай, хоч не сватай,
Та хоч присилай ся,
Щоб і слава не пропала,
Що вірно кохав ся!"
Я кохав ся, та не сьміяв ся,
Думав тебе взяти,
За лихими ворогами
Мушу покидати.
Покидаю тебе, серденько,
Иншому такому,
Що не скажеш тії щирой правди,
Що мені одному!
„Я ждала вечір, та ждала й другий —
Тебе не видати,
Та й мусіла чорт зна кому
Всю правду сказати"!...

Морозиха. Спасибі, добрі молодці, за пісьню!

Іван. Се я, тітко, добрий молодець, а то все шушваль!

Морозиха. Що й казати, без тебе яка й гульня!

Іван. А вже-ж, який без цигана ярмарок? може вам, тітко, потанцювати?

Морозиха. Таньцюй, коли охота! (Омелько і Семен становлять пляшки з горівкою).

Іван. Аж жижки трусять ся, так хочу танцювати. (Сьпіва й танцює).

Коли-б менї жупан чорний,
Шаравари синї,
То-б до мене дївки липли,
Як до браги свинї.
Шабля з боку, сам без ока —
Схожий на козака,
А спереду на сову,
Ззаду на їжака....

От-так, а не чорт-зна як! Коли-б це хоч невірненька музика, то я-б танцював до самїсенького сьвіту. Як так кажуть: „хоч погано, та за те довго!" (Побачив фляшки, почина стогнати). Ой, лишенько! ой, пече-ж мене, пече! Мабуть сояжниці, або гристріт!

Семен. Оттак з ним, сїромою, раз-по-раз дїє ся, як тільки вздрить горівку. (Сьміє ся).

Омелько. Деж там у тебе пече?

Іван. Та от туть... і осьдечки... ох, пропав же я! Омельку, ратуй мене, налєй швидше чарку — я увілью в середину, то воно там може й полегча.

Омелько (бере горівку і чарку). Пострівай, туть є і старші від тебе. (Частує Морозиху).

Іван (стогне). Слабий та малий — то найстарші в хатї.

Морозиха. (До Омелька). У кого в руках, у того в устах. Дївчата, подайте-ж там закуску, та хутенько! (Дївчата ставляють на стіл закуску).

Омелько. Дай-же Боже гуляти нам тихо, без сварки і без худого слова! (Надпив прохи, частує Морозиху).

Усї. Дай Боже!

Морозиха. Щасти Боже на все добре! Гуляйте дїточки, так, як колись гуляли ваші дїди і батьки: чесно, та тихо, як сьлїд поважному парубоцтву! (Пє).

Іван. Та годї-бо вам причитувати! І почали: „і дай Боже, і не дай Боже!" Туть чоловік пропадає, а во-

ни завели такої довгої, що і до сьвіта не переслухаєш...

Омелько. (Частує Івана). На вже й тобі!

Іван (випив). Чуєш,як за дзюркотіло, неначе в порожне барилце... Чим-би туть закусити? І на що ви, дівчата, поставили отсе сало? і хто його їсти-ме (бере сало і хутко їсть).

Семен. Одначе наминаєш, мов той кіт.

Іван. Та знаєш, аби чим-небудь напхати пелку. Тю! я й не бачу, що Микита туть! Чого ти замислив ся, мов та панянка, що заміж хоче?

Микита. Піди собі геть, не твоє діло.

Іван (Шуткуючи). Ой-ой-ой!... Який сердитий! — Звиняйте, Микито Степановичу! Мені здає ся, що у вас мухи завели у носї.

Микита. Чого ти чіпляєш ся до мене, идоле?

Іван. Та цур тобі! Я тільки так... Слухайте, хлопці, я вам розкажу одну казку.

Де-які. А ну-ну, що ти там збрешеш?

Іван. Е, нї, се не брехня! Давно се, братця, було: ще за царя Хмеля, як було людий жменя. У однім селї та жив собі заможний чоловік, ще за кріпацтва він атаманував, так грошей награбав тільки, що може єго і в дві тисячі не вбереш. І був у того чоловіка один-одинак син, гарний парубок і здоровий такий, що і вола-б на двоє роздер; і такий щирий парубок, тільки не до роботи, а до горівки та до бійки... Гуля той парубок, та й гуля! чи то будень, чи сьвято, єму однако. Бєть ся, та лаєть ся, та бенкитує; і нїхто його не зупиняв, затим що богатий!.. Ото раз, насмоктавши ся у смак горівки, став він думати: щоб ще таке видумати, щоб людий здивувати і себе вдоволити? Думав, думав, а далї й каже: не достає менї гарної дївки! А в тім селї та була одна сирота, та щей і убога, і щиро вона покохалась з таким-же сиротою, як і сама, і вже вони мали собі побрати ся, тільки-б діждати осини. Як ось богатир почав за тею дївкою зорити; і де-б то він єї не зуспів:

чи на вулиці, чи на роботі.— лїзе у вічі тай лїзе. Дївка плює єму межи очи, а він обітре ся, тай знов до неї....

Микита. (скочив). Брешеш!

Іван. Хіба се про тебе? Правду-ж, мабуть кажуть, що на злодієви шапка горить.

Одарка. Правда, правда, правда!

Семен. Стривай, Іване, я докажу твою сказку.

Микита (виходить з-за стола). Всї ви брешете, як собаки! (Йде з хати).

Іван. Та хоч попращай ся! (регіт).

Микита (до нього). Ну, сатана, одібю я тобі печінки! (Пішов).

Іван. От так! спасибі тобі, панїматко, за вчорашну квашу...

Омелько. Молодець Іван, неначе окропом ошпарив.

Одарка. Добре відсьпівав.

Маруся. І за мене віддячив!

Омелько (частує Івана). За се на тобі, Іване, чарку горівки.

Іван. Та ти, Омельку, не дуже піддобруй ся, бо я і про тебе де-що знаю.

Всї (дивуючись). Про Омелька?

Омелько. Кажи, брате! може що лихого. Здає ся, за собою нїчого такого я не запримітив, але-ж з боку виднїйш.

Іван. А вже-ж виднїйше! А чом ти не випив повної чарки, як тїтку частував?

Омелко. (сьміє ся) Та й тільки?

Іван. Ото й по всему! Він, як я, так раз-у-раз по повній пю. Не віриш? Ану налєй!

Омелько. Бач, куди гне! Дуже жирно буде! (Частує парубків).

Іван. Бач, який скупий. Хлопцї, загадаю я вам загадку! Хто вгадає? „Чотири чотирники, пятий кавурник, несуть кривулицю, через тин на вулицю.”

Семен. Я колись її знав.

Іван. Та й давно то, мабуть, було, „ще за царя Гороха, як було людий троха"?

Омелько. -- справді, і я знав її.

Іван. Та справдїж, справді а в решеті дїрки! Ех, ви, неграмотні! Ану, вгадайте другу!

Маруся. Та ти-бо не забігай наперед, перше сю скажи.

Іван. Ти-ж така догадлива! чи й доси не догадалась? Чотири чотирники — отсї чотири пальцї, пятий кавурник — отсей палець, кривулиця — ложка, тин — зуби.

Деякі. Тю, диви.

Маруся. Ану, я загадаю.

Іван. Ох, ти, моя зозулечко! А ну-ну, загадай!

Маруся. „Що буде, як козї мене сїм лїт?"

Іван. Мати привела Каленика, та не скажу, як зовуть! Восьмий год піде! Ну, вже й загадку вубрала! А що, братя, значить: „Андрій, сїм верст, по колїна.

Христя. І де він, матїнко, повидирав сих загадок?

Іван. Се, бачити, так було: йшли три чоловіки над річкою, а їм на зустріч іде чабан. Вони всї три і запитали його заразом: один питає —„як тебе звуть?" другий — „чи глубока ся річка"? а третий — чи далеко до села?" Він їм усїм тром відповів заразом:— „Андрій, сїм верст, по колїна". Ну, годї теревені правити! От, колиб се хто заграв, хоч на губах, доки музики прийдуть, а я-б учистив козака!.. Ге, коли-б ви, братя, знали, яке мене лихо спіткало!... аж до плачу менї доходить.

Омелько. І певно, що лихо велике, бо й твар тобі зморщилась, неначе постїль.

Маруся. Єй Богу! Це вже знов щось вигадав.

Іван. Еге, добрі вигадки! колиб тобі так, як менї, то тобі і голову повернулоб назад потилицею.

Маруся (зареготїла). А хіба у мене голова потилицею наперед?

Іван. Догадала ся! Знаєте, панове-товариство, хотїв я порадитись з вами, що оце в осени вже

хочу оженити ся; годі вже бурлакувати! Та не знаю, яку мені й брати: чи сьліпу, чи криву, чи безносу, бо проста не піде за мене! От добре моєму побратимови Семенови, що єму й на думку не спада женитись.

Семен. От, чортів парубок, яке приклав!

Одарка (засоромилась). Тебе, Іване, і за ніч не переслухаєш.

Іван (До Одарки). І ти обізвала ся? Так і видко, що заміж не хоче. (Регіт).

Одарка. А, бодай тебе!

Маруся. Це не в віко, а прямо в око попав!

Іван (До Марусї). Слухай, чорнява, брови, як сметана, сажою підведені, глиною зашпаровані,— чи ти підеш за мене?

Маруся. Як за такого хорошуна не йти? (Регоче). Кругом багатир: від холяв до потилиці.

Іван (подумав). Нї, не буду я тебе сватати! Бо колиб ти була хоч трошки висша, або нисша, або товща, чи там тоньча... А то якось не під лад. Та щей зовсїм не балакуча, неначе у тебе й язика нема!... (Регіт).

Христя. Іване, я піду за тебе!

Іван. Ти? а ну, пострівай, я придивлюсь тобі. (дивить ся її в очи). Еге-ге, та ти-ж калїка!

Христя. От, ще що вигадав!

Іван. (шепче її на ухо). А првда? (Христя відпихає його і біжить між дївчата).

Омелько. Ну, хлопцї, щож ви стовбичити? Доки музики прийдуть, грайте у карт, або що.

Семн. Справдї, давайте згуляєм у лави! А в кого є карти? Або у хвильки?

Оден з парубків (виймає карти). Ось у мене є!

Іван. Ану, покажи!... (Придивляє ся на карти). Та й засмальцовані! Славні будуть блини, як діждемо масьляної.

Семен. Ну, хто у хвильки? (Семен і три парубки сїдають на полу і грають у хвильки; деколи промо-

вляють). А в тебе дудник? Ходи кралю! чуть лїзе. А в кого курятник? Клади стару! Та не поглядай! Та ви-бо не змогруйтесь! За одно пропадать козирай нехвалидом... Клади поопівну.

ЯВА VI.

Ті самі, Гриць і Василь (музики).

Іван. За вовка помовка, а вовк і в хату. Грайте мені зараз. (Схопив одного музику і почав пустувати). „Ой, грай, коли граєш!"

Музика. Та ну-бо, не пустуй! — штрумент розібєш.

Омелько (частує). Випийте, братя, та заграйте нам якої небудь!

Музики. Можна, якої завгодно можна.

Іван. Заграйте менї такої, щоб я аж не стямив ся.

Музика. Усякої можна! (Настроює скрипку.). — Тільки щоб на струни було.

Іван. За се не турбуй ся, я за все плачу.

Омелько. А з яких-би-то грошей?

Іван. З яких? Що з тобою розказувать...

Омелько. Та ти, Іване, не хапай ся, — нехай зпершу дївчата потаньцюють.

Іван. Отце вже не по моєму! (Музики заграли, дївчата по дві кружка таньцюють).

Іван (довго дивить ся, притупуючи ногою). Та вше більш копи лиха не буде! „Трясїть ся рубцї, дивіть ся хлопцї! Розступіть ся, миряне, нехай гиря погуляє!" (Схопив одну з дївчат і таньцює з нею).

Ой піду я в лїс по опеньки
Таки найду дуб зелененький;
Сюди-туди дубком стрепену, —
Натрусила жолудиків пелену.

(Завіса)

ДІЯ III.

Через тиждень після другої дії.

(На сценї ті самі обставини, як і в першій дії, тільки хата Одарки трохи глубше в село; проти хати, зовсїм на передї, кирниця і жолуб. Вечеріє.)

ЯВА I.

Христя і Маруся.

Маруся і Христя (йдучи до кирницї з відрами на плечох, сьпівають):

За тучами, за хмарами
Сонечко не сходить;
За лихими ворогами
Мій милий не ходить.
Ой, ви, тучі, грізнії,
Розійдїть ся різно!
Прийди, милий, чорнобривий,
Хоч не рано — пізно!
Привикайте, карі очи,
Самі ночувати, —
Гей, поїхав мій миленький
У поле орати.
Бодай воли живі були,
А плуг поломав ся,
Щоб мій милий, чорнобривий
З волами пригнав ся.

Христя. (набирає води) Чи буде-ж то Одарка кликати на сватаня?

Маруся. (також перехиляє ся у кирницю). А хто її знає! Нї, ти ось що скажи; що буде, як Микита довідає ся про це сватаня?

Христя. А хібаж він не знає і досї? Та менї здає ся, що Микита тільки так собі коверзує!...

Маруся. Ой, нї, не кажи сего, бо знаю я добре Микиту!... (Озирнула ся навкруги). Чи ти знаєш, що

він ще позавчора пішов у Хвестунову, до якогось ворожбита?

Христя. Ой, лишенько! Еге!... І щож той ворожбит зробить?

Маруся. Що? Перекине Семена в вовкулака, от тобі й роби, що хоч... Я вже шепнула про се Одарці, так вона, Господи, як плакала!

Христя. Сердешна! Чула і я, сестричко, що є такі ворожбити... Хай Бог боронить!.... Отже розказують, що завторік, чи ще давнійше, у Хайнівці та один упир за щось-то ремствував на якогось парубка... Ото той парубок посватав ся, а о пісьля і звінчав ся. Тільки що, каже, вийшли вони з церкви, аж його молода зараз і перекинулась у зазулю, вилетіла на тополю і почала кувати; а він перекинув ся у собаку, тай побіг, гавкаючи, у подовж села, і відтоді й чутки про них нема... Ох, борони Боже! Прощай, сестричко! (Пішла).

Маруся. Ходи здорова! Господи, як то чудно у сьвіті діеть ся, що, кого щиро кохаєш — одвертаєть ся від тебе, та ще й кепкує, зневажає; кого-ж ненавидиш, дивить ся на його не хотіла-б в очі лізе!... Ох, Микито, завязав ти мені сьвіт, отруїв ти мою душу!... За те-ж тепер і сам караєш ся! Нудиш сьвітом за Одаркою, а вона й дивитись не хоче на тебе! І чого він до неї липне? Дивно! Чи зрозуміє-ж вона його речі, його погляд, його душу?... (Сьпіває).

Чи я вплила, чи я вбрела,
Чи мене підмито?
А чи козак любить не став,
Чи його отбито?...

ЯВА II.

Іван і Маруся.

Іван (виходе від села). Чи то ти тут, Марусе, сьпівала? Диви! А я йду собі та й думаю: певно, соловей!

Маруся. Тобі-б тільки насьміхатись... От, щастя дівці!...

Іван. Щастя, як трясця, копо нападе, не скоро покине! Якій же то дівці?

Маруся. А вже без лиха не обійдеть ся, як хтось то довідаєть ся!

Іван. Про кого це ти кажеш?

Маруся. Знаєш про кого!... Щось буде, а чогось не стане...

Іван. Дурниця! хіба ти що чула про...

Маруся. Що вже я вухом чула, того у мене з язика не вхопиш!

Іван (зазира їй в очі). Справді? А ти не знаєш, куди пропав Микита?...

Маруся. А почім я знаю!... Хіба мені Микита що? Сват він мені, чи брат, чи яка рідня?...

Іван. Так, так, ніби свояк з лївої щоки?...

Маруся. Ти вже почнеш чорт-батька-зна що вигадувати, та притулять горбатого до стіни! Прощай (Пішла).

Іван. Ідіть здоровенькі! Ну, та й заздрістна яка дївка! Вже їй, бач, і непонутру, що Одарка перш її йде заміж. Мабуть, ці підстаркуваті дївчата скрізь однакові, що дївку, котра йде раніш їх заміж, у ложці води втопили-б!... Що-ж це Микити ніде не видко? Ще як позавчора бачив я його у ранці в шинку, та й доси! Такий понурий був, та сердитий, все пив горівку... О, завзятий, бісів парубок! Одначе, Маруся, мабуть, щось знає... Треба сьогодня бути на сторожі! Стрівай, а це що? (Придивляєть ся). Хто-ж ото йде? Так і є: Семен з старостами! А хто-ж то за старостів? Бач: писар Скубко та старий Кугут! А ну, заховаюсь, та послухаю, що вони казати муть! може це й мені на старість знадобить ся! (Ховаєть ся за жолобом).

ЯВА III.

Семен, писар Скубко і Кугут.

Кугут. Ти-ж, Семене, зостанеш ся на дворі, а ми підемо в хату, бо так закон велить; а там вже, як що той... то й тебе покличемо... Я пак і забув спитати, як ти з дівкою, що вона?... Бо треба знати, з чого розмову почати...

Скубко. Да, обязательно!

Семен. Вона согласна!... Тільки баба її неначе трохи... Каже, що Одарка ще молода: „нехай, каже погуля!"...

Скубко. А который же їй, примеру, год?

Семен. Вісімнайцятий.

Скубко. Що-ж, дівчонка як раз у порє! Уже законний срок перескочила!...

Кугут. Та вже якось воно буде, якось-то Господь нам допоможе...

Скубко. Знаєте, як то кажуть: „що було, то бачили, а що буде, то повидимо". Умієм заговорити зуби, і всьо будеть акурат!

Когут. Ну, то ходім, пора! Господи благослови! (старости пішли в хату Одарчину).

Семен. Хай вам Господь милосердний помагає! (Сідає на камені). І чого воно на вулиці так тихо: ні гоміну, ні сьпівів не чути? Хоч би щонебудь голос подало. Тихо, всюди тихо! (Задумав ся). Хоч би Іван на цей раз трапив ся, він би розважив мою тугу. — Правду, мабуть, кажуть, що, перш чим оженитись, треба тричі зажуритись... Якісь сумні думки роєм обсідають полову і одна другу жене і розбиває, мов хвиля хвилю!... Одна думка не лізе мені з голови: з якого побиту Одарка позавчора, на вечерницях, як сказав я їй, що пришлю у неділю зарущники, ніби злякалась і затремтіла, а потім якось чудно спитала: „а чи будемо-ж ми щасливі?" Далї щось таке натякнула про Микиту, ніби боїть ся його... Став я її допитувати: хіба, може, кажу, Микита похва-

лив ся? Вона замовкла й замовкла, неначе води в рот набрала. З того часу я серця свого не заспокою! Раз-пораз мені здаєть ся, що ось-ось, незабаром, усе, чим я жив, усе, що мене тішило на сьвіті і що керувало моєю тяжкою працею, одіймуть у мене на віки... Мов вихор налетить, зопсує і полама моє щастя...

Іван (тихо). Задумав ся... Чи не налякати мені його? Може звеселю...

Семен. Неначе хто балака?

Іван (тихо). Почув! (Починa гарчати по-собачі).

Семен (приглядаєть ся). Щось неначе лежить?.. (Іван гавка). Собака, чи що? (Іван нявчить по кошачі). Що воно таке? (Іван сьпіває півнем). Справді, чи не відьма?

Іавн (хутко кидеєть ся до нього і балака не своїм голосом). Здоров будь, козаче!

Семен. Це ти, Іване?

Іван (своїм голосом). А то-ж який біс! А куди це ти налагодив ся?

Семен (усьміхнув ся). Хіба-ж від тебе виховаєш ся? Одначе, спасибі, що ти прийшов, а то я трохи не здурів; така мене туга взяла.

Іван. Чорт-батька-зна чого журить ся! Кажуть же, що кому хвортуна служе, то він ще й хвортуну лає. Дівка його любить, що й душі не чує, а його бере туга! Чудасія, та й годі!

Семен. Та баба Одарчина щось морочить!

Іван. Сказано, стара! треба-ж показати, що в ній вся сила. А може боїть ся, щоб чого не нашкодив Микитин батько?

Семен. То-то бо й є! Щось і Одарка ніби не та стала.

Іван. Говори! Одарка баби не послуха; не так вона тебе любить, щоб послухала бабиних витребеньок; тільки...

Скубко (на порозі). Семьон, гов! А йди сюди!

Іван. Бач, он вже й гукають тебе. А що, тьохнуло

серденько? Їди-ж, їди! Там вже Одарка виглядає тебе з хусткою.

Семен (весело). Приходь же, Іване, на сватаня— ти-ж у мене й за боярина будеш! Та клич усіх хлопців.

Іван. А я думав, що ти за боярина покличеш якого-небудь дуку...

Семен. От, ще що вигадав! Ми-ж з тобою не чужі: памятаєш, як колись хрестами помінялись?

Іван. Я памятаю, аби ти не забув!

Семен. Приходь же, Іване, насватання! та збігай за одним заходом і за музиками. (Пішов. Іван дивить ся йому в слід).

Іван. (один). Чудний парубок: дівка без міри його любить, а його бере туга!... Коли-б мене так дівчина любила, то була-б у мене й сорочка вишивана, і стьожка? Тільки слава, що стьожка: мотузка, а не стьожка! Ех, чорти його батька знає, здаєть ся, і робиш гірко, а їсти усе-ж таки не солодко! (Махнув рукою). Ех, танцюй лихо, сьмійтесь злидні. (Сьпіва і танцює).

Коли місяць зійшов,
Ой, чом не прийшов,
Тоді тебе принесло,
Як сонечко ізійшло!
Ой, чом не пришов
Як я говорила, —
Цілу ніченьку,
Сьвічка пригоріла.
Ой, хто до кого,
А я до Параски,
Бо у мене чорт-ма штанів,
А в неї запаски! (Пішов).

ЯВА IV.

Одарка (вийшла з хати), потім **Маруся.**

Одарка. От і рушники я вже подавала, а й сама не знаю, чи рада я, чи не рада, що йду за Семена?

Кого-ж би це мені покликати у дружки? Піду на село і яку першу дівчину зустріну, ту й покличу. (Їде на село, їй на зустріч Маруся).

Маруся. Добри-вечір! Не вже це ти й рушники подавала?

Одарка. Подала, сестричко!

Маруся. За кого?

Одарка. Ще й питає! Прошу тебе, сестричко до мене за старшу дружку.

Маруся. Коли-ж весіля?

Одарка. У ту неділю.

Маруся. Щаслива ти! За Семена йдеш? І він щасливий!... Бач, як то кажуть: „за терпіння Бог дає спасіння"; хоч і довго ждала, а таки діждалась свого щастя.

Одарка. І ти діждеш!

Маруся. І... дай поки! Мій сужений мабуть ще десь на припічку кашу їсть.

Одарка. А Микита? Невже знову згордував?

Маруся. (з серцем). Дуже він за мною пеклуєть ся!

Одарка. Ну, і як ти його, сестричко, любиш! — Мені здаєть ся, що я-б його ніколи не покохала: такий у нього страшний погляд, — мов опече тебе ним, як гляне! Та сердитий, та поганий на язик!... Я й не знаю, чи зугарен він хоч слово ласкаве сказати.

Маруся. (зітхає). Через те я його люблю і покохала, що не вміє він щоразу ні ласкати словами, ні голубити речами, а одним поглядом усе тобі скаже!... Орел, а не парубок! Раз тільки я учула його закохану розмову і стерялась: і серце і душу йому віддала! Зневажа він мене, гордує мною, як вітер горою!... Перед усим миром знущаєть ся надо мною й глузує мені у вічі. А одно слово тільки він скаже, та так, як тільки уміє сказати; одним поглядом все скаже, і я всю його зневагу забуду і знову збожеволію і стеряюсь!

Одарка. Бідна ти, серденько!

Маруся. (зиркнула на неї). Бідна? Чого-ж тобі так стало жаль мене?...

Голос Скубка. А деж це наша молода?

Одарка. Це-ж вже мене шукають... Ось я зараз! (До Марусї. Біжи-ж, Марусе, та клич усїх, усїх дївчат, а я піду лагодити закуску, бо баба самі не вправлять ся. Гляди-ж, не барись, приходь хутенько. — (Йде). Стривай, і забула. Як думаєш, кого менї ще покликати за другу дружку? Покличу Христю, або Горпину... Як ти думаєш? Кого ти раєш? (Пішла).

Маруся (дивлячись їй у слїд). Про мене хоч і Христю! (Рехоче). Тобі-б тільки щебетати, та млїти від солодких річей!... Чи тямиш же ти, що то таке коханнє? Ти мене жалїєш? Ти так богата щамяст, що й менї хочеш його удїлити? Дурна, дурна! Одначе дурному, та ледачому завжди щастить ся!... Що не говори, а бісова тїнь гарного парубка підхопила... Це відьомське чудо! Розквасить губи, та й дома, що ось-то яка я красуня!... Хороша, як курка задріпана! (Чутно за лаштунками пісню). Еге, це вже й парубки йдуть на сватаннє!... піду та скличу тобі дївчат, а потім будем дивуватись на те щастя!... ха-ха-ха! А Микита десь запропастив ся!... О, тепер я з нього поглузую!... (Пішла).

ЯВА V.

Омелько, Іван і парубки (йдуть через кон з піснею).

Гей, по синьому морю
Хвиля грає,
Гей, турецький корабличок
Розбиває,
Гей, сорок тисяч війська
Витопляє,
Гей, сорок тисяч війська
Ще й чотирі.
Гей, то-ж їхали козаченьки

Та із України.
Гей, викресали вогнику з оружини...

(Виходить Семен, уклоняєть ся парубкам і просить їх в хату).

Іван. (вертаєть ся). Треба побігти ще за музиками. Чорт його зна, яку їм і ціну давати? Ондечки й дівчата вже йдуть. (Пішов).

Я В А VI.

Дівчата (стають проти хати і сьпівають):
Заручена та Одарка,
Зарученая;
Дала свою білу руку
На вічну заруку.
Чи ми-ж тобі, та й Одарко,
Не казали,
Чи ми-ж твого та й серденька
Не втішали, —
Не йди, не йди та до броду
Рано по воду,
Та не слухай тих голубів,
Де два загудуть...

(Одарка вийшла з хати і кланяєть ся дівчатам три рази у пояс. Потім запрошує їх до хати).

Я В А VII.

Два музики і Іван.

Іван. Ідіть же, дяденька, прямо в хату, а мені ще де-куди треба збігати. Так що-ж, дяденька, договор так, як я каварив?

Музика. Ні, так буде не ловко! Четвертака до карбованця набавиш?

Іван. А какой-бо ви!... Та беріть двайцять копійок срібла, — прошу вас!

Музика. Як то можна? Штрумент же що-небудь стоїть, ну, й струн, може, на цілого гривеника зо-

псуєш, так воно-ж чогось коштує? Тепер сама тонча струна, так вона, брат, аглицька, або ще й дорожша!... Как ти полигаєш?

Іван. Ну, нехай буде по вашому! з вами не зговориш!

Музика. Верно!... Потому штоб і гаварить, так обученіє требуєть ся... Чудний ти! Тепера хоч і на скрипці, навука тож чого-небудь стоїть... Я, може не одного карбованця заплатив, доки навчив ся. — Дам я тепер тобі скрипку, ну на, на!... От ти й не заграєш; бо звесно, как не туди пальці стоять. Воно до всякого діла є наука... Мені дратвою привязували пальці до скрипки, доки навчили! привяже, — і грай... да!... А вот как єтот мальчонка був предоставлен до меня ундравоученіє, так што я з ним воспріімчив був. Ось роскажи, как я тебя муштрував!

2-й музика. Мене даденька били, у-у, здорово били!....

1-й музика. Мальчонка вон ничаво, ну только пьоть, біда, як пьоть!... Раз, однажди договорились ми свадьбу грать за 75 кипеєк. Положим, продешевили. Так воно побачив на вікні пляшку, думав што водка та й украв її, та в горло а то хитижен... Штож ти думаєш, чуть дуба не дав. Так я його, як схватив за холку, да как трипонув, так-так увесь канифоль з него і вискочив!...

2-й музика. Мені у сірівці вимочували руки, а далї шевсзкою смолою натирали пучки, щоб отак-о гуділа... (Показує на бубоні).

Іван, Та добре, добре, йди вже, бо тебе й за день не переслухаєш!

1-й музика. То-то ж-бо й є! До всякого діла треба знать, як і що!... (Пішов у хату, настрооюючи скрипку). Я тобі усякий танець так заграю, що.. Я можу козак-вальця, і жидівочку, і всякі панські танці!....

ЯВА VIII.

Іван. У когоб-же се менї на сватанє пожичити цїлу свиту, або хоч невірненького жупана? Піду до старого Ганнущенка; у него, кажуть, є червоний жупан, ще прадїдівський, чи не позиче? Як одягнусь, то-то з мене буде, та й ловкий же! Зараз шапку на бакир, візьмусь у боки і нїкому не зверну з шляху!... (Пішов).

ЯВА IX.

Микита і Маруся, а згодом **Іван** підкрадає ся і прилягає за жолубом.

Микита (тягне за руку Марусю). Кажеш, що вже посватав?

Маруся. Отсе туж-туж... вже либонь і гульня почалась. (За лаштунками чути музику до кінця дії).

Микита. От як!... Марусю, вуклич менї Семена на часинку, будь ласка!

Маруся. Так би я тебе й послухала, і не проси і не говори менї, нїчого не хочу слухати!

Микита. Марусю, слухай сюди!...

Маруся. Шкода вже мене обдурювати! Дурив, дурив мало не два роки, та й кинув на посьміх людям! Ще й лихословиш мене, та гордуєш перед усїма, що звів з ума! І на вечерницях тодї що ти менї казав?!... Ще й бивби може, як би... Потім знов підлестив ся і знов відкинув ся... Ось і докотила ся ниточка до клубка...

Микита. Прости менї, ятодї й сам не памятав, що балакав! Виклич менї Семена або Одарку, я тільки скажу одне слово, — та й чорт з ними! Слухай, Марусю, коли ти викличиш Семена, то щоб я крізь землю провалив ся, щоб я сьвітла сонця не вздрів, коли не свататиму тебе!... Я хочу тільки поглузувати з него! (Маруся пильно дивить ся єму в очи). Скажи-ж, навчи мене, чим зможу тебе ублагати!... Не имеш менї віри? О, Боже, який же я нещасний! Хоч би одна була людина така, щоб повірила менї на

крихту... Ну, Марусю, коли й ти вже не ймеш мені віри, то піду я, куди очі поведуть... та або втоплю ся, або заріжусь! (Йде).

Маруся. (кидає ся до него). Стривай, Микито! Бог оден бачить, що ти робиш з моїм серцем! Не маю сили сперечати ся твоїй воли.

Микита. Ти викличиш? Іди-ж, йди швидше, Марусю. Чогож ти стоїш?... Марусю, серце моє! (падає перед нею на коліна). Бач, Марусю, я на колінах тебе благаю, грудку землї зїм, щоб тільки ти повірила менї...

Маруся. Ох, щож ти зі мною робиш?... (Підводить єго). Слухай Микито! Похваляв ся ти йти в сьвіт, за-очи... і я тобі скажу, що загину, коли ти ще раз скривдиш мене! Не губиж ти мене, не губи, мій орле! Бо пропаду, єй-Богу, пропаду за тобою!... Підожди, мій соколи, туть, а я зараз!... (Побігла в хату).

Микита (сам). Чари, чари... Бач, Бач, бісів дїд, як причарував! Сказав, що щей до села не дійду, як вона сама на зустріч менї вибіжить. Обдурив, клятий ворожбит! Тільки гроші в мене видурив, та горівки доволї насмохтав ся... О, не попадай ся-ж і ти менї тепер, чортів дїдугане! Я тебе на десятеро розірву, зтовпчу, як гадюку, на шматки розедру тебе, чортів брехуне!... Добре причарував! О, чом я не зможу роздерти себе, щоб вирвати з грудей серце, зтоптати єго, жбурнути, коли воно Одарцї осоружне?! Так нї, не буде сего, нїколи не буде, щоб Семен, отой обшарпанець, голодранець, взяв верх наді мною!... Та скоріш піду я на Сібір, у каторгу, у пекло до самого сатани, а не попущу тобі Одарки! Задавлю анахтемську віру, убю, як собаку! Де-ж ти, мій вороже, мій супостате? Виходь мерщій. Дай же менї пімститись на тобі, серце своє вдоволити!...

ЯВА X.

Ті самі і Семен.

Семен (на порозї). А хто туть мене кличе? Ма-

руся сказала, що якийсь чужий чоловік...

Микита. Семен?... Боже, в мене руки дріжать... голова горить... Страшно мені!... Убить?... Ні, ні, ні! Убити, а потім утечи.... Куди утечи?... Зараз втекти? А вони завтра звінчають ся... Люди все знають... Мене осьміють... Ні, раз мати родила, — не двічи й померать!... (Підходить до Семена і удає з себе спокійного) Се я тебе кликав. Чогож крадеш ся, мов той злодій? Бач, як ти загордував, що мене й не кличеш на сватанє...

Семен. Тебе на сватанє? Ти-б таки й пішов! — Окрім того, мені сказали, шо тебе і в селї нема...

Микита. А де-ж я був? Ти знаєш, де я був? (Бере Семена за груди).

Семен (відпихає єго). Що се ти, здурів, чи пяний?

Микита. Здурів?!... Я питаю тебе: де я був? де я був? (Знов вхопив його за груди).

Семен. Та відчіпи ся ти від мене! (відпихає єго). Чого тобі треба?

Микита. Ти ще й штовхаєш мене? (Хапає єго за горло).

Семен (пручаючись). Се розбій!

Микита. Ні, я шуткуюсь з тобою! (Виймає з кишенї складаний ножик).

Іван (хутко вхопив Микиту за руки). Постривай! Не втнеш, Аврам, Исака, бо коротка шпага!... Хлопцї, сюди! Е, брат, шутки- шутки, а хвіст на бік! Хлопцї, сюди!... (Крутить Микитї руки).

ЯВА XI.

Ті самі, парубки, дївчата, музики, старости, Одарка, Маруся і народ.

Всї. А що туть таке?

Іван. Щей питають! Поможіть звязати, бо пручає ся! (Вяжуть Микиту). Бач, до якого ума доведе горілка!

Микита. Пустїть мене! За що ви надо мною зну-

щаєтесь? Лутше втопіть мене, або вбийти! Собаки! Ирод[illegible]атюги!...

Маруся (з жахом). Микито, Микито! що ти наробив?

Микита. Геть з очий, гадино!... (Штовхає ногою ніж). Семене, заріж мене, бо ти моїх рук не втечеш!...

(Завіса)

ДІЯ IV.

Через тру тижні.

(Середина Семенової хати. — Все новесеньке, хоч і не богате).

ЯВА I.

Зачепиха сидить на печі, **Одарка** пеклює ся коло печі.

Одарка. От бачте, бабусю, які-бо ви не добренькі! Скільки вас не прошу, скільки не благаю, щоб навчили мене старосьвітських пісень, а ви все не хочете. Помрете, то й пісні з вами помруть.

Зачепиха. І на що тобі та старовина? Тепер всюди вже сьпівають нових пісень, абож московських... Така вже тепер, бач, поведенція стала, що старе, то те ніби й непотрібне!

Одарка. Як кому. Иньшому стародавне до вподоби, а иньшому новина.

Зачепиха. І тобі однаковісенько! Тепер вже все пішло на виворіть... Хіба я не бачу?... Щож, чи скоро там твій обід поспіє? Можеб я тобі що помогла?

Одарка. Отакої вигадайте! Ви й рогача не підіймете! Вам тепер тільки казок казати, та скубати піря — ото ваша уся й робота. Коли пісні не хочете сьпівати, то хоч казку кажіть!

Зачепиха. Казку? Я й до завтра ні одної не нагадаю... Усі позабувала... А що-то я їх знала! А пісень, пісень, мабуть і за тиждень не пересьпівалаб!... Мій батько був з запорожців. Господи! як почне було розказувати про ту війну, — волос ся до гори підіймає. Ох, давно те діялось... (Заснула).

ЯВА II.

Ті самі і Маруся (у вікні; вона розчіпчана).

Маруся. Чи живі ще? Чи ще не задавило вас щастє?

Одарка. Заходь в хату, сестричко! Від самого весіля ти й очей в хату не навернула. Спасибі, що відвідала! (на стороні). Бона немов непритомна...

Маруся. Не дякуй, голубко, доки нема за що! А може я заступила тобі сонечко, то я й відступлюсь від вікна, бери вже й весь сьвіт сонця до себе!

Одарка. Ти щось чудне говориш!...

Маруся. Я прийшла до тебе за позичкою. Уділи, сестричко-богачко, і мені свого талану, бо в тебе єго повно, як одежі у злидня: „у щасті ходиш, щастя топчеш, щастєм умиваєш ся, щастєм укриваєш ся!" Ха-ха-ха! Там тепер у волості роздають талан, твій чоловік набрав повень запіл! Ха-ха-ха!...

Одарка. Бабусю, що вона таке говорить?

Маруся. Твоє щастє — полова! доки вітру нема, воно й держить ся купи, а вітрець подохне і полову як язиком злизує!... Позич же мені хоч частину того, чого і в самої бракує... Ха-ха-ха! Ох, якаж ти щаслива!... Кличте і нас на веселі слези, і ми з жалю потаньцюємо!... (Зареготала і пішла).

Одарка (побігла до баби). Чуєте, бабусю, що вона звіщує? Ох, страшно мені!... Я речей її не зрозумію... Про які вона веселі слези говорила? Певно таки стерялась вона... Вона так страшно реготала, щой доси той регіт лящить і вчуває ся мені... Чи не подіялось чого з Семеном? Здаєть ся, вона нічого такого страшного не сказала. Чогож я уся тремтю? Чогож на серцю у мене ніби похолонуло?...

Я В А III.

Ті самі і Семен (Засмучений).

Одарка. Ось і Семен вернув ся! А я туть без тебе мало не вмерла! Бачиш, і доси мов пропасниця мене бє!... (Семен мовчки сідає за стіл). Що сез тобою, мій голубе? Чого так засмутив ся. Голова болить? Чомуж ти не обіймеш мене, не пригорниш, не приголубиш?...

Семен (обіймає її). Я?... Ох, Боже милий. Твоя сьвята воля!

Зачепиха. (прокинула ся). От і гаразд, що ти, Семене, вернув ся. А я задрімала і снить ся мені, буцім-то у церкві стою. Ох, Господи милосердний! Завтра великий празник. Сходіть, діточки, до церкви, та помоліть ся Господеви... І я пошкандибалаб, колиб здужала...

Одарка. Я тобі, мій голуби, взавтра щось таке гарне, гарне подарую... Вгадай, що? Не кажіть, бабусю! (Біжить до скрині і виймає вишивану сорочку) Бач яка гарна! (Семен схиляє голову до стола). Семене, та що се тобі подіялось? Ій Богу, я заплачу...

Семен. (тихо, в голосї чути слези). Щож? Так, стало буть, мені на роду написано! (Сьпіває):

Ой, годі журити ся,
Пора мені женити ся;
Бізьму я чорнявую,
Щей личеньком білявую.
Вона гляне оченьками,
Моргне чорними бровами, —
Моє серце звеселить ся!
Пора мені оженить ся!
Гей, в осини оженив ся,
А весною зажурив ся, —
Записали у салдати,
Треба жінку покидати...
Плачуть карі оченята,
Сохнуть, вянуть бровенята;
Тяжко мені дивити ся!...
На щож було женити ся?

Одарка. Йому, бач, сьпіви на думці, а до мене й не забалака!... Чим я тебе прогнївила?...

Я В А IV.

Ті самі і Іван.

Іван. Здрастуйте! Помагай Біг вам на все добре! (Одарка сумна відходить від Семена і стає біля пе-

чі). Чогож се ви всї мовчите? Поглухли, чи що? — Здрастуйте, кажу вам! (Помовчав). „Милости просимо сїдати!" Спасибі, сядемо! (Сїдає).

Одарка. Сїдай у нас, Іване!

Іван. Тодї просиш, як сам сїв. Здрастуйте, бабусю! чи ви ще підскакуєте?

Зачепиха. Підскакую: з печі до долу, а з долу на піч.

Іван. Сором же вам! Такі молоденькі що тільки-б таньцювати, а ви все на печі... Злазьте, мерщій, та потаньцюєм!... (Таньцює і сьпіває).

Ходить гарбуз по городї,
Питаєть ся свого роду:
„А чи живі, чи здорові
Всї родичі гарбузові?"
Вилїз медвідь на бузину,
Сказав „кукуріку!..."
Як у тебе, так у мене
Брови на шнурочку.
А в городї бузина,
А в Київі дядько;
Тим я тебе полюбила,
Що на пятї перстень.

Чого бо ти журиш ся, Семене? Ще гірш бува!...

Семен. (схопив ся). Ох, Іване! Не кажи. Нехай Одарка доки що не знає... Я сам її потім скажу... Ох, Іване, за що, за що на мою голову таке горе?

Одарка (з ляком). Та що там таке?

Іван. Дуже цїкава річ. А я й забув вам розказати. Чи ви чули про Микиту? Якийсь міщанин розказував сегодня, біля шинку, що, каже, бачив його аж під Київом. „Дивлюсь, каже, йде шляхомь я й спитав єго: куди Бог несе? — „Куди очі, каже, втраплять! Кланяйтись там батькови і матери і скажіть їм, що вже на сїм сьвітї ми не побачимось. Нехай, каже, не нарікають на сторожу, буцїм то її підкупив; менї принесла терпуга одна дївчина, я перепиляв рештування у хвурдизї, тай утїк"... Та ви, бачу,

й не слухаєте мене? (Підійшов до Семена). Семене дай сюди руку. (Бере його руку). Жаль жінки? Дуже жаль? Еге! аж слези в очах заблищали.

Семен. Ох, Іване, колиб ти заглянув у мою душу!

Іван. Видко, братчику, і по очах. Страшна салдацька шинеля?!

Ударка (учувши це). Ох, матїнко! доленько моя злая!... (Ридаючи, біжить до Семена й падає йому на шию). Боже мій, Боже мій, на кого-ж ти мене покинеш?

Зачепиха. Що там таке? Чого вона голосить?

Іван (зрушений). То вона з дуру, бабусю! Бачте, Семена назначили у некрути...

Зачепиха. Ох, лихо моє тяжке!... у некрути?... (Голосить).

Іван. Отак заспівали! Це неначе над мертвяком! Та вгомоніть ся, та послухайте сюди! І — заголосили! Та слухайте-бо! Ну коли ви не хочете слухати, то я буду росказувати з горшками! Так слухайте, ви, горшки і ви, кочерги! Назначили Семена в некрути, а я, як почув це, та й кажу собі: у його жінка молода, а умене нї жінки,нї хатинки!... Нехай же Семен зна, що є у його вірний і щирий побратим Іван: піду я за нього в москалї!...

Семен і Одарка (здивувались). Що ти кажеш, Іване?

Іван. Та це я з кочергами балакаю. Еге, та й кажу: піду я за нього в москалї!... (Семен і Одарка кидають ся до Івана).

Семен. Опамятай ся Іване! Моє лихо, менї й одбувати його!...

Іван (кричить). Мовчи! (Семен і Одарка обіймають його). Та ну вас! ще звалите з ніг! А ви думали, що Іван вас тільки так любить? Що Іван тільки вміє брехати?... Так, брате Семене? Ти менї став, як замісць батька!... Нїколи і нї в чім ти мене не скривдив, від тебе я нїколи лихого слова не почув. Знай же й ти, що у Івана під осією драною свитиною, є

серце, горяче серце!... (Чапко втира рукавом очі і сьміеть ся крізь сльози). Дурні очі, почали плакати!...

Семен і Одарка. (радіючи). Іване, брате, друже!... товаришу вірний!...

Іван. Сухий, немазаний!... (втира очі) Ач розплакали ся! ще посліпнуть, діяволські очі. Давайте-ж хоч горівки, або що! (Сїда за стіл і бадьорить ся; Семен і Одарка пеклують ся і подають горівку і закуску).

Зачепиха (хлипа). Спасибі тобі, мій синочку! От і кажуть, що товариство перевелось!

Іван. Та ну-бо вже, не хваліть, а то перехвалите на один бік! Не рюмсай-бо, Одарко, та давай швидше по чарці, а то й я знов заплачу! (Одарка частує його). Прощай, парубство! Прощай, моя латана свитино! Прощай, моя пошарпана доле!... Е, та й бравий з мене буде москаль! Бережись, душа, потоп буде! (Випива). Не бере, зовсім не бере! Лей, Одарко, ще! Прощай, розуме! завтра побачимось! (Випива). Давай хоч заспіваю на останці... (Співа).

Гей, шпориш, шпориш по дорозї,
А бурян по обнозї,
Гей ,та немає дравдоньки нї в кому,
Та тільки в одному Бозї...

Гляди-ж, Семене і ти Одарко, — як побачите коли сиротину, то пошануйте й нагодуйте її, як батько дитину. Сироти, то моя рідня! Я за ними по всяк час пеклував ся і побивав ся, я плакав з ними... Плакав, та й тільки! Не забувайте мене, мої любі!

Семен і Одарка. Нехай Господь од нас одступить ся, як ми тебе забудемо!

Іван. А як трапить ся у вас зайвий карбованець, ви й пришліть його менї; я зараз випю, щоб світ менї замакітрив ся...

Семен. За це не турбуї ся, брате!

Іван. Богато не треба, а так, коли не коли карбованця, або й два! Еге, стривай, аж ось коли діждусь!

Слухай, Одарко, виший мені сорочку! Бо в мене ще з роду-віку не було вишиваної сорочки.

Семен. Одарко, ти мені дарувала оцю сорочку, подаруй краще її Іванові!

Одарка (подає Іванові сорочку). Нехай тобі буде на спомин!

Іван. Оце так гостинець! Та як же гарно вимережана! За такий подарунок годить ся й поцілувати!

Одарка (цілує його). Чому-ж і не поцілувати?

Іван. Ну, та й поцілувала! неначе вогнем опекла!

Семен. Од щирого серця!

Іван. А ти, Семене, не дрімай, — частуй! (Пють).

Семен. Чи в памятку тобі, Іване, як ми, ще за кріпацтва, втікали у Бесарабію? І тоді прикащик хотів нас покропити різками за те, що телят упустили в шкоду. А памятаєш, як ми було в Аккермані ховаємось по ровах та по плавнях, як було наїде становий? Зазнали ми тоді горя!...

Іван. Ех, лихо, лихо! Коли ти нас перестанеш пяньчити? Хоч би ти на времня покумалося з багачами!...

Голос (за вікном). Семене, а йди до волости!

Іван. О, бач, вже й знову прислали! А що, тьохнуло серденько? Ну, випємо ще, та й ходім. (Пють).

Гей, пє козак, пє,
Бо в козака гроші є,
Гей, за ним за ним ненька старенька
Дрібні слїзоньки лє.

А за мною ніякий біс і сльозинки не пролє. Вставаймо, та ходім! (Налива чарку). „Будь здоров, сволоче, коли ніхто не хоче!" Прощайте до якого часу! (Одарка хоче обняти його). Постривай, ще вспіємо попрашатись! ще не одну кварту осушимо, доки лоба забриють.

Одарка. Приходь же до нас обідати.

Іван. Хоч і не проси, то прийду. (Танцює і сьпіває).

Ой, їхав я по за током,
Зустрів дівку з одним оком,
Така гарна, така гожа;
Побий її сила Божа.

Ой, їхав я із снопами;
Сидить дівка під копами;
Я на неї задивився —
Мені віз поломив ся...

Ой, не жаль було-б воза,
Коли-б дівчина гожа,
А то руда та погана,
Та й та воза поламала.

Сватай мене, козаченьку,
Бо мій батько богач:
Сім пар волів на оборі,
Ще й в намисті дукач.

Чорти бери, дівчинонько,
З твоїм батьком богачем, —
Все придане поздихає,
Ти погана з дукачем!

Не дивуй ся, дівчинонько,
Що я упив ся,
Бо мій батько пивав сладко,
Я-ж у нього вдав ся,

Не дивуй ся, дівчинонько,
Що я такий вдав ся.
Мого батька повісили,
А я одірвав ся! (Виходять з Семеном).

З а в і с а.

ДІЯ V.

Через чотири роки після третої дії.

Одміна Перша.

Середина Семенової хати. Семен і Іван сидять край столу. Одарка порядкує біля печи.

ЯВА I.

Іван, Семен і Одарка.

Іван (на милиці). Стало бить, отак стоїмо ми, а насупроти нас неприятель, одно слово: вармія. Скомандували нам „у штики!" ну, вони зараз навтікача. Ото вскочили й ми в ліс, здоровенний такий ліс! Дивлють, турчин із куща цілює прамо в мене. Паф! а куля над самісеньким вухом: „дзиз!..." Він баче, що не попав; та драла я за ним!... догнав його, та з переляку як шпортонув штиком, так наскрізь і проколов!... От пішли ми далї. Коли це чую, щось під колїном неначе мене циганською голкою штрикнуло. Я зирк, а кров жерелом біжить. Тут я, як побачив на собі кров, так як стояв, так і бабахнув об землю... І вже не памятаю, як і в лазарет мене однесли...

Семен. А страшно на війнї?

Іван. Зпершу не так страшно, як сумно! Бо, куди оком не скинеш, всї мовчать: салдати — як полотно; инший молить ся, а инший плаче, та просить товариша оддать звістку до дому, як що часом його вбють. Дуже сумно! А як скомандують: „марш!" тодї тільки й почуєш, як серце тьохне, а далї вже й не чуєш його!...

Семен. Замре? От, ти тільки росказуєш, а у мене на серцеві холоне, й нїби волося до гори лїзе...

Іван. Чого? Скільки, брат не думай, а прийдеть ся помирати; так хїба не однаково: чи дома вмерти, чи на війнї? А то горе, як калїкою не весь вік зо-

ставлать...

Семен. І на щоб-то воювати!

Іван. Мабуть треба, коли воюють.

Семен. Звісно, не нам, сліпим людям, відати про ті діла; але-ж на мою думку, то краще було-б не воювати... А що, мабуть, на службі й пісень позабував?

Іван. Правда, веселих мало зосталось у голові, а ті, що йдуть до самого серця, то раз-у-раз так і колупають тобі душу... Чи на часах було стоїш, чи походом йдеш — все мугичеш собі яку небудь пісню, і зкожною піснею згадаєш кого небудь із наших слобожан... Хто його зна, як би я й на сьвіті жив, коли-б не знав пісень: певно, роспив ся-б, або здурів!... Та то-ж кожен день все одно, тай одно: „на плечо! на калавур! тихим шагом!...” Ляжеш спати, так і в сні тобі здаєть ся, що або маршируєш, або-ж вапсиш чоботи унтцерові... Як заберуть, було, куди так, що ні жадна людина не постереже, отоді-то набалакаєш було своє одиночество, парубоцький вік, свою драну свитину і гірко заплачеш... Все ж таки тоді ніби краще було! Е, та що вше згадувати те, що ніколи не вернеть ся! (Помовчав). Чув я, чув учора, йдучи селом, від де-котрих селян, що ти й геть-то гарний чоловік, що й людям помагаєш і сиріт не забуваєш... У чувши такі річі, я прямо, брате, й причвалав до тебе в хату. Вір, братухо, що, коли-б я прочув про тебе инщу славу, то вже на цім сьвіті не побачив би ти мене!...

Семен. Чи ти знаєш. Іване, що завтра як раз чотирі роки, як ми побрали ся з Одаркою; так оце вона й заходилась з вечера коло печі, щоб завтра нагодувати всїх старців та сиріт... Вона що-року обід справляє; це твій заповіт!...

Іван (до Одарки). Ай молодиця! Оце саме спасенне діло: нагодуй сироту раз, то Бог милосердний, як кажуть, воздасть тобі десятерицею!

Одарка. Бог нам дає хлїбець, — то й ми-ж по-

винні з кожним бідолахою поділитись. Що-ж це дівка й доси не несе хмизу? У хечі зовсім погасло. — (Пішла з хати).

Іван. Каже: „повинні ділитись!'... Коли-б всї так думали та робили, то й бідних не було-б на сьвіті.

Семен. Хто зазнав на своїм віку горя, у того серце чуле й до чужого горя... Одначе, чи не пора й сьвічку засьвітити, вже зовсім темніє. (Йде до коміна і сьвітить сьвічку). А що, чи є яка чутка про війну! Чи, може вже надовго замиреніє?

Іван. Чого не знаю, про те не охочий балакати!...

ЯВА II.

Ті самі, Микита і провідники; (згодом) **де-які селяне.**

Провідник. Здрастуйте, з празником будьте здорові! А хто тут соцький?

Семен. Я! А що вам треба ?

Провідник. Прийміть орештанта! насилу довів... Казав же соцькому, що треба підводу, бо він зовсім немощний. Так ні! „Веди його, каже, пішки!..."

Семен (бере листи). А ну, Іване, прочитай, що тут написано! Ти-ж хвалив ся мені, що трохи шурупаєш грамоти. А ну, краще від мене тямиш?

Іавн. (чита). „Отправляєть ся при сем для водворенія на мьестье жительства бьеглий крестьянин Никита Гальчук...!"

Семен і Іван. Микита?!

Один із селян. Я-ж казав, що ця людина мені ніби по знаку!... Аж це ось хто!

Микита (змучено). Так що-ж, зраділи, що побачили?

Семен. Та як же!... я думав, що тебе...

Микита. Нема на сьвіті? Як бачиш, ще не здох! Подякував би Милосердному, коли-б був пропав!..

Семен (не знає, що казати). Та як же ти змарнів! Тебе й пізнати не можна.

Микита (скипів). Твоє діло, — коли ти соцький, — росписатись!

Семен. Іване, ти-ж тямиш грамоти, то роспишись. (Іван росписав ся, провідник пішов). Що-ж, як ти тепер, Микито?...

Микита. Зрадіють, мабуть, батько та мати... певно, з радощів не знати-муть, де й посадити свого сина!...

Семен. Та може-б і справді зраділи, як би... Хіба ти й доси не чув?

Микита. Що таке?

Семен. Батько-ж твій помер ще торік, а мати оце у Петрівку.

Микита. (мов приглушений). Померли?... А хата?... А худоба?...

Семен. Усе рішили! Як пішов ти з села, то либонь через місяць, а може й більш, Маруся збожеволіла й нетямлючи себе підпалила вашу хату, а сама десь помандрувала, та й чутки про неї нема. Ото, як згоріло усе, батько твій почав пити; пропив усе до тла, а далї й сам помер... А мати, на останцї, жила у мене; та Бог його зна, чи їй пороблено так, чи що?... дуже хворіла, а потім і померла...

Микита (схопив себе за голову). Обоє померли? „Усе рішили?" Так чому-ж хоч сокири не зоставили, щоб було чим зотнути менї голову? На що-ж мене сюди привели? На глум людям? І так вже я чотирі роки, як той пес голодний, валяв ся по-під чужими тинами!

ЯВА III.

Ті самі і Одарка.

Одарка. Ох, горенько моє! Це-ж Микита! Сердешний!... Боже мій, Боже мій!

Микита. Пізнала?... Чого-ж ви дивитесь на мене? Плюйте-ж на бродягу, каміннєм у нього жбурляйте... Жахайтесь його, як чуми! Тепер нїхто вам

ле заборонить і вбити мене!... Тепер ви сьміливо можете помститись на мені!...

Семен. Ось послухай, Микито, що я тобі скажу!

Микита. Ну?

Семен. Коли-ж з тобою і балакати страшно...

Микита. То й не балакай!

Семен. Ти такий гордий, що й Господь тебе знає.

Микита. Гордий? Злидень я, обшарпанець, старець!... Гордий! Собака котру проганяють, як дармоїда, з двору, швидше знайде собі пристановище, ніж я... Правда, що є чим гордувати!...

Семен. Слухай же! Поки там що вдіємо, зоставай ся ти у мене!...

Микита. (мов опечений). У тебе? Щоб ти що-дня попрікав мене шматком хліба!

Одарка. О, хай Бог боронить нас!

Семен. Я ні над чіїм горем ніколи не сьміяв ся; з якого-ж побиту стану знущатись над тобою?

Іван. Ех, Микито, Микито! довго я мовчав, та вже так приходить ся, що й мені треба сказати слово! Чорти батька-зна що вигадуєш! таке верзеш, що й купи не держить ся! Та от-же тут і люди стоять, наші селяне, спитай їх, нехай котрий з них скаже, чи зможе Семен попрекнути кого шматком хліба?...

Селяне. О, ні, за це гріх сказати.

Семен. Забудь, брате, те, що колись було; нехай те лихо пливе за водою!

Микита. Забути? Ні, скоріш перестане серце битись у грудях, очі мої не зглянуть на сьвіт сонця, ніж я забуду, що я був і що тепер!...

Одарка. Перестань, Микито! вір моєму слову, що ми тебе привітаємо, як рідного! (Микита мовчить,— схиливши голову на груди). Ти мовчиш?

Іван. Ну, й кляте-ж у тебе серце, Микито!

Одарка. Бачить Бог, як мені жалко тебе. Микито! Як мені тяжко дивитись на твоє безталання, сердещний (плаче).

Микита (довго вовчить, далї ледве промовив).— Ну, робіть зо мною, що хочете!

Семен і Одарка (весело). Отак би й давно! (простягають йому руки).

Іван. Я тепер з радощів аж затанцюю! (Приспівує й танцює).

Гандзю, Гандзю! кучерява,
Де ти в біса ночувала?...

Ой, ой, ой, кляте колінко як запекло! (Микита заридав і впав на лаву).

(З а в і с а).

ОДМІНА ДРУГА.

В тій же хаті. Микита лежить на печі, одягнений в чисту сорочку; Семен спить біля столу, на лаві; Одарка на полу; Іван далї, біля печі, на соломі. Ніч. Хату деколи осьвічує промінь місяця.

Микита. (він зітхає і стогне; скільки разів підводе голову і ніби прислухаєть ся, мовчить. Через велику хвилину підводить ся). Поснули!... Вони щасливі, їх доля сьміеть ся, їх доля дбає; а я, мов проклятий, мов матірю проплаканий, ні на хвилину не заспокою свого замурдованого серця!... Втекти звідціль, втекти як найскорійше!... Завтра... Сьвіт за очі звідціль! Щасливі!... За що-ж їм судило ся те щастє? Де-ж моє щастє, де-ж мої сили? стратив я їх, блукаючи в степах безкраїх, в байраках темних!... У тім що минуло, були сили, миготило й щастє... Щастє? Чи знав же я його? Чи був я коли щасливим? Ні, ні!... Я знав горе, одне горе!... А в тім, що буде, окрім крівавих слїз, окрім безкрайнього горя, нїчого невидко!... І не приспиш його, того горя, не перебредеш його!... Нема у мене нї батька, нї неньки... Одну душу рідну, і серце моє, може, спочило-б... Нема нї брата, нї сестри! — Страшно, страшно! Один, один, як билинка на голім полї! Всьому мирові сьвіт сонця надає надію, а менї воно ніби сліпить очи, гноїть мою душу... Настане день, — я його клену, а нїччю нужусь, чому не сьвітає!... Все в менї поламане, все пошматоване!... (Мовчить. Довго стогне, далї знов встає). Огидло, остогидло менї моє житє! Та не маю сили вкорочати собі віку! А на що жити? За для кого?... (Задумав ся). Ох, нене-ж моя ріднесенька, на що ти мене породила? краще-б було мене маленьким утопити, зтруїти, ніж маю я без спочину страждати!... Куди-ж я тепер подіюсь? до кого прихилюсь? (Замовк). Де я? Нї,

це сон!... Як воно так стало ся, що я прихилив ся до благання мого ворога?... Я у Семена в хаті? Ні, я сплю! Щоб я бачив Одарку, бачив Семена, Івана... і серце мовчить?! Ні, я не сплю, я вмираю!... Боже, Боже милий! (Падає на вколюшки). Давно, давно я не молив ся Тобі; тепер хочу молитись Тобі, хочу благати!... Ох, не вмію я, забув молитись! А мені так богато треба благати! Чи вже в Тебе, милосердного, щедрого бракує за для мене й тієї частини талану, що має комашка маненька?... На що Ти примушуєш мене скорятись нікчемній долї, примушуєш вклонятись тому, хто відобрав у мене половину серця? Чи може я аж надто мав того талану і занедбав його? Де-ж мій талан, Боже? Кому-ж ти його, Боже, віддав? Де-ж Твоя сила, Милосердний? Я земстую, я нарікаю на Тебе!... За що-ж Ти одному даєш долю за долею, а у мене все одіймаєш?... (Довго плаче, далї зхоплюєть ся). Не хочу, не хочу Тобі я молитись! Я давно вже запродав душу свою діяволові! Сатано пекельна, де-ж ти? Допомагай же менї швидше! Я за чуже щастє здихаю, караюсь, їду в домовину! Нехочу я в домовину!... Я хочу жити, але не людськім, а пекельним житєм! (Шука під полом). Тут десь я її бачив, тут! Де вона?... Нема!... Темно!... І ти, місяцю, зрадив менї?... Де-ж ти, бурлацьке сонце, чого захмарило ся? Сьвіти-ж, сьвіти, зраднику, у останнє, а там хоч і на віки заховай ся за хмари!... (Промінє на той час осьвічує хату, Микита побачив під полом сокиру). А, осьдечки вона! Радій, помсто, лютуй, серце! (Підкрадаєть ся до Семена)

Семен (крізь сон). Бог з тобою Микито!... Братом рідним ти менї будеш...

Семен. „Братом!" (Сокира падає з його рук). — Сьвята, сьвята душе!... (Прожогом кидеєть ся до дверей; ухопив ся за одвірок і мов би зомлїв). Боже, Боже милосердний! Прости! Сьвята душа!...

Іван (прокинув ся). Хто це по хаті ходить? (Засьвічує сьвічку). Це ти, Микито? (Підходить до нього). Що це з тобою подіялось?

Микита (хапає його за руку). Цить, цить!... Не буди Семена!... Брат! чуєш: „брат"!... Не буди-ж його!... Споглянь на мене, я вже мертвець... Звяжи мене, задуси!... я не пручатимусь... Чуєш, я вже мертвець!... Пташка малесенька крильцем мене зачепе злегенька, і я звалюсь, як сніп... Бачиш он сокиру? Возьми-ж її, зотни мені голову, тільки не кажи Семенові!... (Шепочучи). Сьвята, сьвята душа!...

Іван. Микито, Микито, що це ти задумав? — Чи вже-ж ти забув, що Бог милосердний є на небі, котрий все це бачить?...

Микита. Цить, цить!... Мовчи!... не гомони!... Молись скорійше Господеві! Він вчує твою молитву і обернить ся до твого благання!... А я боюсь підвести очі!... (Припада до його грудей і важко диха). Одарко, Одарко!... На що ти так любо глянула мені в очі! Ох, задави-ж мене, Іване! Бачиш ондечки сокиру? Дивись, як вона блещить!... Я одвертаю ві днеї погляд, а вона ще дужче леснить ся перед очима... Розумієш, куди мене нечистий вів?... Я зьвір лютий, скажений!...

Іван. Вгамуй своє серце, бідолаго! Бачиш, Господь одвів тебе від гріха! Моли ся-ж Йому, милосердному!

Микита. Не вмію я молитись! Не вмію і не насьмію!...

Іван. Зоставай ся, кажу тобі... На що людям показувати своє горе, коли у них і свого до пропасти. Як-би зібрати сльози усїх таких бідолаг, як ми з тобою, то можна-б було увесь сьвіт затопити!... Кого-ж ти хочеш здивувати, розжалобити своїми слїзами?... Люде байдужі до сирітських слїз... Ти не злодій, не душогуб!...

Микита. (вхопив його за руку). Мовчи, мовчи!.. Дивись, дивись! Ондечки нечистий простяга до мене свої залїзні пазури!... Перехрести мене! Заховай мене від його пекольного погляду!...

Іван. Тобі знов невіть-що ввижаєть ся!... Заспокой ся!...

Микита. Ходїм, пора... Ходїм туди мерщій!... Туди на кладовище, до батька, до неньки... Ондечки кладовище!... А на батьковіи і неньчиній могилї і хреста нема!... бачиш? Треба попрощатись, поблагословитись в далеку дорогу... Помру в степу, нїхто не побачить, нїхто й не поплаче... Прощай, село, колись рідне! Прощайте, батьківська і неньчина могила... Прощайте всї... Прощай, Одарко!... А ти чи згадаєш коли бідолащнього Микиту?... Ох, як тяжко вимовити у останнє: прощай, Одарко!... Орли розірвуть тїло, виклюють очі, вирвуть з грудий серце... А! нехай рвуть, шматують!... не жаль менї свого серця!...

Іван. Ти все лютуєш?... Заспокой ся! Все смерть перед тобою маріє! Ти ще будеш жити...

Микита. Нї вже... А хочеть ся жити!... (Лякаєть ся). Одійди, сатано! Геть!... Бачиш, як очі його горять!...

Іван. (у бік). Що це з ним вчинило ся? (До нього). Опамятай ся, Микито!... Горенько менї з тобою!...

Микита. (тремтячи). Проказуй молитву, а я за тобою промовляти му!... Боже, Боже, Боже!... (Хапаєть ся за груди і встає). Що це зо мною?... У мене у грудах холоне!... У очах сьвіт темнїє!.... Сьвіти, сьвіти, місяцю-зраднику! Я вмирати не хочу, не хочу!... Води, хоч рисочку води!... Боже, не карай мене!... (Іван виходить). Вона, ондечки вона, Одарка!... Ти, ти, зоре моя?... Ти прийшла до мене?... Сюди... Руку, дай твою руку, до голови.. О, як менї лехко... Одарко, Одар... Од... (Помирає).

Іван (увійшов з кухлем). Бідний, сердешний страднику! Боже, прийми його грішну душу!... Семене, Одарко, вставайте!

Семен (встав). А що таке?

Одарка (побачила далї Микиту). Що це з ним?

Іван. Не здолав, сердега, свого горя!

Одарка (журливо). Помер?!...

(З а в і с а).

COUNTY OF WENTWORTH
LIBRARY
STORY COLLECTION

Театральні Твори.

Американець, веселий образ в 3. діях	15	цнт.
Американський шляхтич, образець в 3. діях	30	,,
Арендар, драма в 3. діях	25	,,
Блудний син, образ в 4. діях	25	,,
Бондарівна, драма в 4. діях а 5. відслонах	20	,,
Вихованець, комедия в 3. діях	25	,,
В неволї темноти, комедия в 3. діях	25	,,
Два домики і одна фіртка, комедия в 1. дії	15	,,
Жидівка вихрестка, драма в 5. діях	50	,,
Замрачений сьвіт, драма в 5. діях	50	,,
Зоря нового житя, комедия в 4. діях	30	,,
Іцко Сват, комедия в 1. дії	10	,,
Капраль Тимко, мельодрама в 5 діях	20	,,
Маніїрула, комедия в 1. дії	15	,,
Мати наймичка, драма в 4. діях	25	,,
Мужики аристократи, народний образ в 2. діях	15	,,
На відпуст до Києва, комедия в 3. діях	30	,,
Наталка Полтавка, комедийо-опера в 2. діях	20	,,
На тихі води, на ясні зори, сцен. образок в 4. діях	25	,,
Наймичка, драма в 5 діях	30	,,
Невольник, драма в 5. діях	15	,,
Не клени, образ в 1. дії	10	,,
Нещасне кохання, драма в 5. діях	75	,,
Нові заручени і нова сватьба, сцен. образець в 1. дії	10	,,
Ох, не люби двох, оперета в 3. діях	25	,,
Ой не ходи Грицю, та на вечерниці, драма в 5. діях	30	,,
Свекруха, комедия в 3. діях	25	,,
Страйк, сценічний образ в 3. діях	20	,,
Украдене щастє, драма в 5. діях	25	,,

Всї замовленя посилайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA
im. T. Shewchenka
168 E. 4th St. New York, N. Y.